FUNDACJA
DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO

Sprawozdanie z działalności Fundacji Dziedzictwa Kulturowego w latach 2018-2020

Szanowni Państwo,

Przekazujemy na Wasze ręce sprawozdanie obejmujące aż trzy lata działania Fundacji Dziedzictwa Kulturowego. Lata 2018-2020 były czasem bardzo aktywnym, a prace konserwatorskie, inwentaryzacyjne i wolontariackie prowadziliśmy w Polsce, na Ukrainie i we Francji.

Prace konserwatorskie Fundacji realizowane były w ośmiu kościołach (w Kolegiacie Świętego Wawrzyńca w Żółkwi, Kolegiacie Świętej Trójcy w Ołyce, w Kościele św. Mikołaja w Kamieńcu Podolskim, w Kościele Chrystusa Króla w Kutach, Monastyrze Zaśnięcia Matki Bożej w Niskieniczach, w Katedrze Łacińskiej we Lwowie, w Katedrze Świętych Piotra i Pawła w Łucku oraz w Kościele Wniebowzięcia NMP w Przydrujsku), a także na licznych cmentarzach na Ukrainie: Łyczakowskim we Lwowie, Bazyliańskim w Krzemieńcu oraz w Złoczowie i w Liczkowcach; we Francji: Montmartre w Paryżu, w La Grand-Combe oraz Bagnols-sur-Cèze, oraz w Polsce: na cmentarzu żydowskim w Warszawie i cmentarzach tatarskich w Studziance, Lebiedziewie-Zastawku oraz Bohonikach.

Dzięki działaniom Fundacji, konserwacji poddanych zostało około 500 zabytkowych nagrobków w tym m.in. kwatera powstańców listopadowych tzw. „Żelaznej Kompanii" na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

W przestrzeni miejskiej Lwowa przeprowadziliśmy restaurację jednego z najstarszych obiektów w przestrzeni miejskiej Lwowa – kapliczki rodziny Sykstów, XVII-wiecznych tablic na dawnym Szpitalu Św. Łazarza oraz detali rzeźbiarskich na elewacjach kamienic: płaskorzeźby Teobalda Orkasiewicza „Kościuszko pod Racławicami" oraz rzeźby Piotra Wójtowicza „Św. Florian". W monastyrze w Niskieniczach ukończona została konserwacja epitafium ostatniego prawosławnego Senatora Rzeczypospolitej Adama Kisiela w Niskieniczach, a na absydzie Katedry Łacińskiej we Lwowie odrestaurowane zostało epitafium rodziny Szolc-Wolfowiczów – jedynej obok Kaplicy Boimów pozostałości po przykatedral-

nym cmentarzu. Konserwacji poddane zostały także figury z ogrodzenia lwowskiej Katedry.

Ponadto Fundacja prowadziła wolontariackie prace porządkowe na cmentarzu tatarskim w Zastawku, kilkadziesiąt akcji na cmentarzu żydowskim w Warszawie a także prace porządkowe na cmentarzach w Krzemieńcu: Bazyliańskim i Polskim. W 2020 r. podjęliśmy prace nad stworzeniem ogólnopolskiej Koalicji Opiekunów Cmentarzy Żydowskich. Bezpośrednio uczestniczyliśmy w porządkowaniu 10 cmentarzy żydowskich w Polsce.

Przeprowadziliśmy również kolejne etapy inwentaryzacji nagrobków na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie i mimo że same prace nie są jeszcze ukończone ich dotychczasowe wyniki zamieściliśmy na dwujęzycznej stronie www.cmentarzlyczakowski.pl

Na cmentarzu żydowskim w Warszawie przeprowadziliśmy zakrojone na szeroką skalę prace porządkowe. Z około 80% terenu cmentarza (około 25 hektarów) usunięte zostały samosiejki i dzikie krzewy. Rozpoczęliśmy także prace nad usunięciem drzew stanowiących zagrożenie dla zdrowia i życia.

Jednocześnie na terenie cmentarza podjęliśmy, przerwaną przez wybuch II wojny światowej, budowę Mauzoleum Żydów Bojowników o Niepodległość Polski, którą w 1938 r. rozpoczęła warszawska Gmina Żydowska. W założeniach miała to być kwatera weteranów Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego i uczestników walk o niepodległość w latach 1918-1921. Budowy nie ukończono do wybuchu II wojny światowej. Weterani walk, którzy mieli być w niej pochowani zostali w większości wymordowani podczas II wojny światowej – przez Niemców, za to, że byli Żydami oraz przez Sowietów za to, że byli polskimi oficerami. Dokończenie budowy Mauzoleum stało się ważnym akordem obchodów 100-lecia Odzyskania przez Polskę Niepodległości.

W latach 2019-2020 przeprowadziliśmy kompleksowe prace renowacyjne na dwóch kwaterach cmentarza prawosławnego na warszawskiej Woli, gdzie spoczywają żołnierze Ukraińskiej Republiki Ludowej, którzy w 1920 r. walczyli wspólnie z żołnierzami Wojska Polskiego przeciw bolszewikom.

Z okazji 100-lecia Odzyskania przez Polskę Niepodległości w nocy z 10 na 11 listopada Fundacja zorganizowała otwarte wydarzenie, podczas którego odbyły się warsztaty polskich tańców tradycyjnych oraz koncerty 4 kapel. Jednocześnie były to obchody 6 rocznicy urodzin Fundacji, w których wzięło udział ponad 350 osób.

Nasze prace nie mogłyby się odbyć gdyby nie wsparcie wielu instytucji i osób, którym pragniemy gorąco podziękować. Mamy nadzieję, że niniejsze sprawozdanie pozwoli przybliżyć Państwu efekty naszych działań w latach 2018-2020.

dr Michał Laszczkowski
Paweł Wilski

SPIS TREŚCI

PRACE KONSERWATORSKIE

Cmentarz żydowski przy ul. Okopowej w Warszawie 10
Mauzoleum Żydów Bojowników o Niepodległość Polski 20
Cmentarz prawosławny w Warszawie 22
Cmentarz tatarski w Studziance 25
Cmentarz tatarski w Bohonikach 28
Cmentarz tatarski w Lebiedziewie-Zastawku 30
Cmentarz Łyczakowski we Lwowie 32
Kwatera powstańców listopadowych, tzw. Żelaznej Kompanii we Lwowie 41
Cmentarz Bazyliański w Krzemieńcu 44
Cmentarz w Złoczowie, na Ukrainie 48
Cmentarz w Liczkowcach na Ukrainie 51
Kościół Świętego Mikołaja Biskupa w Kamieńcu Podolskim 53
Kolegiata Świętej Trójcy w Ołyce 58
Kolegiata Świętego Wawrzyńca w Żółkwi 66
Kościół Najświętszego Serca Jezusa w Kutach, na Ukrainie 70
Katedra Łacińska we Lwowie 73
Katedra Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Łucku, na Ukrainie 82
Epitafium Adama Kisiela w Niskieniczach, na Ukrainie 84
Kapliczka Sykstów przy kościele św. Marii Magdaleny we Lwowie 87
Kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Przydrujsku na Łotwie 90
Kościół Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Stryju, na Ukrainie 92
Rzeźba Świętego Floriana we Lwowie 94
Płaskorzeźba Tadeusza Kościuszki we Lwowie 96
Płaskorzeźby z muru Szpitala Świętego Łazarza we Lwowie 98
Nagrobki bohaterów polskich we Francji 100
Cmentarz w Bagnols-Sur-Cèze 100
Cmentarz Montmartre w Paryżu 102
Cmentarz w La Grand-Combe 103

PRACE WOLONTARIACKIE I PORZĄDKOWE
Cmentarz żydowski w Warszawie 106
Cmentarz żydowski w Radości, w Warszawie 109
Cmentarz tatarski w Zastawku 110
Cmentarze w Krzemieńcu 112
Koalicja Opiekunów Cmentarzy Żydowskich w Polsce 116

PRACE BADAWCZE I POPULARYZUJĄCE
Inwentaryzacja nagrobków na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie 120
Strona internetowej Cmentarza Łyczakowskiego 121
Polskie groby w Inflantach Polskich 122
Wizyta studyjna dziennikarzy izraelskich 123
Tablica Powstania Listopadowego 124

INNE DZIAŁANIA
Gala Fundacji 128
Stypendium Fundacji 130

PRACE

KONSERWATORSKIE

Cmentarz żydowski przy ul. Okopowej w Warszawie

Cmentarz żydowski na warszawskiej Woli jest drugą co do wielkości nekropolią żydowską w Polsce i zalicza się do największych tego typu obiektów na świecie. Został założony w XIX wieku i obejmuje powierzchnię dochodzącą do 34 hektarów. Od roku 2014 rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wraz z pięcioma innymi cmentarzami wyznaniowymi na Powązkach tworzy zespół zabytkowy uznany za Pomnik Historii.

Poza wartością historyczną na cmentarzu znajduje się także wiele przykładów sztuki sepulkralnej, rzeźby i rzemiosła o wysokiej wartości artystycznej. Spoczywa na nim wiele wybitnych postaci. Ich groby są celem pielgrzymek osób, którym bliska jest zarówno historia i kultura polskich Żydów jak również historia Polski, którą przez wiele wieków współtworzyli. Na cmentarzu pochowanych jest wielu wybitnych przedstawicieli polskiej kultury, nauki i życia publicznego, m.in. Szymon Aszkenazy, Marek Edelman, Ludwik Zamenhof a także wiele innych wybitnych osobistości, dzisiaj nieraz zapomnianych, które odgrywały znaczącą rolę w życiu publicznym lub swoją postawą do dziś zasługują na pamięć.

W roku 2018 konserwacji zostały poddane 23 nagrobki: Władysława i Salomei Szancerów, Aleksandra Lessera, Daniela Lessera, Lewiego Lessera, Zofii London, Szymona Londona, Henryka Wawelberga, Wilhelma i Ewy Landau, Daniela Landau, Leopolda Landau, Rodziny Fajansów, Salomona Mintza, Eugenii Koenigstein, Miry Cukierman, Samuela Abrahama Poznańskiego, Samuela Chari, Leontyny Bergson, Matesa Lubelskiego, Mendela Wasermana, Adama i Balbiny z Brabanderów Eizenbettów; Józefa Poznańskiego, Salomona Antoniego Eisenbauma oraz ogrodzenie kwatery rodziny Landau.

Konserwację nagrobków przeprowadziły trzy zespoły konserwatorskie pod kierunkiem: Magdaleny Olszowskiej – nagrobki kamienne, Damiana Pisarskiego – nagrobki kamienne oraz mgr inż. Władysława Wekera – nagrobek metalowy. Prace konserwatorskie prowadzone były pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie zrealizowano ze środków Miasta Stołecznego Warszawa w ramach dotacji Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków, Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie oraz dzięki środkom własnym Fundacji, pochodzącym z zysków z inwestowania Funduszu Wieczystego zasilonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W roku 2019 konserwacji zostało poddanych 51 nagrobków, w tym między innymi nagrobki polskich parlamentarzystów, żołnierzy Wojska Polskiego poległych i zmarłych w latach 1918-1920 oraz powstańców styczniowych:

Majera Bersohna, Pauliny z Bersohnów Bauman, Salomona Michała Baumana, Róży Hipszer, rodziny Oppenheimów, rodziny Kleinadel, Ludwika Flataua, Rozalii Flatau, Markusa Rosena, Doroty Kohen, Ludwiki Oppenfeld, Bernarda Kohena, Wolfa Taubworcela, Rubina Handelsmana i Heleny z Rosenbergów Handelsman, Józefa Handelsmana, Róży Hirszfeld, Ludwika Hirszfelda, Stasia Feinsteina, Yitzhaka Prywesa, Aleksandra Hertza, Avrahama Tzvi Perlmuttera, Dow Ber Meiselsa, Israela Ashera Mendelsona, Heleny Słomnickiej, Józefa Arciszewskiego, rodziny Łaskich, Abrahama Cwajusa, Akiwy Gurewicza, Władysława Adlera, Racheli Landau, Adolfa Truskiera, Jerzego Posnera, Kazimierza Cukerwara, Mieczysława Zandsznajdera, Ignacego Troppa, Aleksandra Lindensterna, Hermana Wiktora Lindenszata, Antoniego Zylbera, Jerzego Frenkiela, Jana Gutszteina, Jerzego Poznera, Izydora Weltstauba, Eleonory Wawelberg, Zygmunta Deklera, Jakóba Epsteina, Salomei Landy, Haimana Landego, Michała Landego, Gersona Markusa i Maksa Milnera, Henryka Feinmessera i Emilii z Szletyńskich Hering.

Konserwację nagrobków przeprowadziły trzy zespoły konserwatorskie pod kierunkiem: Magdaleny Olszowskiej, Damiana Pisarskiego oraz zespół powołany przez firmę Grzegorza Kwapisiewicza „Katanga", pod nadzorem dr. hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie zrealizowane zostało ze środków Miasta Stołecznego Warszawa w ramach dotacji Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków, ze środków Województwa Mazowieckiego, środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Groby i Cmentarze Wojenne w Kraju" oraz dzięki środkom własnym Fundacji, pochodzącym z zysków z inwestowania Funduszu Wieczystego zasilonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W 2020 roku konserwacji poddano 16 nagrobków, zwłaszcza w kwaterach 20 i 52, dla których opracowywany jest obecnie kompleksowy program konserwatorski. Odnowione zostały nagrobki: Samuela Olgebranda, Anny ze Starkmanów Orgelbrand, Józefa Janasza, Samuela Henryka Merzbacha, Izaaka Sterna, Pessy Stern, Róży z Handelsmanów

Wolpert, Edwarda Heringa, Henryka Emanuela Stande, Mikołaja Epsteina, Ernestyny Glukcsberg Epstein, Adama Epsteina, Dory Rosengart, Cyrli Żelechower, Chany i Miriam Goldwaserów oraz Stefanii Behack.

Prace konserwatorskie prowadzone były przez dwa zespoły pod kierunkiem: Magdaleny Olszowskiej i Damiana Pisarskiego. Projekt nadzorowany był przez dr hab. Janusza Smazę, prof. ASP.

Wszystkie prace prowadzone były dzięki środkom pochodzącym z zysków inwestowania Funduszu Wieczystego zasilonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W latach 2019-2020 pracom konserwatorskim poddawany był także mur oporowy naprzeciwko wejścia do cmentarza. Ceglany mur o długości ponad 110 m został pokryty w latach 70-tych okładziną z fragmentów płyt nagrobnych osadzonych na zaprawie cementowej, co spowodowało destrukcję cegły i mur groził zawaleniem. Prace polegały na przywróceniu statyki obiektu, przemurowaniu oraz odsłonięciu wątku ceglanego. Pracom konserwatorskim poddana została piaskowcowa nastawa wraz ze sterczynami oraz metalowymi elementami dekoracyjnymi.

Prace zostały wykonane przez firmę usługowo-budowlaną Marka Ścigalskiego. Projekt nadzorowany był przez dr hab. Janusza Smazę, prof. ASP. Zadanie zrealizowane zostało ze środków Miasta Stołecznego Warszawa w ramach dotacji Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków oraz dzięki środkom własnym Fundacji, pochodzącym z zysków inwestowania Funduszu Wieczystego zasilonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2018

Nagrobek Wilhelma i Ewy Landau na cmentarzu żydowskim przy ul. Okopowej w Warszawie. Stan przed i po konserwacji.

Nagrobek Leontyny Bergson przed i po konserwacji.

Nagrobek rodziny Fajansów przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Tomka Oppenheima przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Józefa Poznańskiego na cmentarzu żydowskim przy ul. Okopowej w Warszawie przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobki Doroty Kohen, Bernarda Kohena, Ludwika Hoppenfelda przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Pauliny Bauman przed i po konserwacji.

Nagrobek Wolfa Taubworcela przed i po konserwacji.

Nagrobek Zygmunta Deklera przed i po konserwacji.

Nagrobek Samuela Henryka Merzbacha przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Samuela Orgelbranda przed i po pracach konserwatorskich.

Mauzoleum Żydów Bojowników o Niepodległość Polski

Pomysł stworzenia centralnego miejsca pamięci Żydów walczących o niepodległość Polski narodził się w Gminie Żydowskiej w Warszawie pod koniec lat 30-tych. Jako pomysłodawcę wskazuje się przewodniczącego gminy Maurycego Mayzla. Pierwotna koncepcja zakładała uczczenie uczestników wszystkich zrywów niepodległościowych od powstania kościuszkowskiego. Powstał nawet projekt takiej budowli autorstwa Adama Czerniakówa. Koncepcja zmieniała się i ostatecznie podjęto decyzję o upamiętnieniu czynu zbrojnego polskich Żydów walczących w Legionach Józefa Piłsudskiego oraz w latach 1918-1921.

W 1938 r. rozpoczęto realizację wyłonionego w konkursie projektu Marcina Weifelda, znanego jako twórcę najwyższego w ówczesnej Polsce budynku Prudentialu.

Do wybuchu wojny udało się zbudować tylko zewnętrzne mury mauzoleum. Osoby, które miały być w niej pochowane zostały w większości wymordowane podczas II wojny światowej – przez Niemców, za to, że byli Żydami oraz przez Sowietów za to, że byli polskimi oficerami. Symboliczne jest także to, że we wrześniu 1939 r. na terenie niedokończonego mauzoleum odbył się pochówek Markusa Adama Lewińskiego, poległego uczestnika wojny w 1939 r.

W 2018 r. Fundacja Dziedzictwa Kulturowego we współpracy z Gminą Wyznaniową Żydowską w Warszawie podjęła przerwaną w 1939 r. budowę Mauzoleum. Na podstawie zachowanej bryły murów oraz rysunku projektowego udało się zrekonstruować projekt Marcina Weinfelda i po drobnych zmianach, wynikających z przepisów religijnych rozpoczęto jego realizację. Prace przy Mauzoleum zostały ukończone w 2019 r. w 80. rocznicę ich przerwania.

Realizacja projektu została sfinansowana przez Fundację PKO BP.

Mauzoleum Żydów Bojowników za Niepodległość w trakcie budowy.

Cmentarz prawosławny w Warszawie

Cmentarz został założony w 1834 roku na terenie dawnej reduty wolskiej i jest jedyną w Warszawie nekropolią przeznaczoną dla osób wyznania prawosławnego. Na terenie cmentarza znajduje się wzniesiona w latach 1903-1905 cerkiew św. Jana Klimaka, w której znajdują się m.in. freski autorstwa Adama Stalonego-Dobrzańskiego i Jerzego Nowosielskiego.

Na cmentarzu prawosławnym na Woli spoczywają m.in.: Sokrates Starynkiewicz, pełniący obowiązki prezydenta Warszawy w latach 1875–1892; Jerzy Skowronek, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych czy Żołnierze Symona Petlury, walczący u boku Wojska Polskiego w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 roku.

W 2019 roku, z okazji przypadającej na 2020 rok 100. rocznicy Bitwy Warszawskiej, Fundacja Dziedzictwa Kulturowego przeprowadziła prace konserwatorskie przy kwaterach żołnierzy Ukraińskiej Republiki Ludowej.

Konserwacji poddane zostały krzyże nagrobne oraz całe pomniki znajdujące się w dwóch kwaterach o numerach 36 i 93. Łącznie poddano konserwacji 86 nagrobków. Wśród odnowionych grobów znajduje się wiele bezimiennych, ale renowacji poddano także groby, w których spoczywają generałowie, m.in. kapelan ks. Paweł Paszczewski, Włodzimierz Salski, Wsewołod Żmijenko, Mychajło Bondariwskyj i Wiktor Kuszcz.

W 2020 r. zostały przeprowadzone prace przy nawierzchni obu kwater i wymiana wtórnych chodników na płyty cementowe.

14 sierpnia 2020 r. na obu kwaterach odbyły się uroczystości państwowe z udziałem m.in. wicepremiera ds. europejskiej i euroatlantyckiej integracji Ukrainy Olhy Stefaniszynoi. Prace konserwatorskie przy nagrobkach oraz prace przy nawierzchni obu kwater wykonała firma ZKR sp. z o.o. pod kierownictwem Pawła Jędrzejczyka. Projekt nadzorowany był przez dr hab. Janusza Smazę, prof. ASP. Zadanie zostało zrealizowane zostało dzięki środkom Miasta Stołecznego Warszawa oraz dzięki środkom Fundacji Banku PKO BP. Działania w 2020 r. sfinansowało Biuro Programu „Niepodległa" dzięki dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Cmentarz Prawosławny w Warszawie. Kwatera żołnierzy Ukraińskiej Republiki Ludowej po renowacji.

Cmentarz Prawosławny
w Warszawie. Kwatera żołnierzy
Ukraińskiej Republiki Ludowej po
renowacji.

Cmentarz tatarski w Studziance

Studzianka znajduje się w powiecie bialskim, w gminie Łomazy. Na terenie cmentarza pochowani są członkowie rodzin żołnierzy króla Jana III, który w uznaniu ich zasług w walkach u swego boku nadał im ziemie, co stało się początkiem osadnictwa tatarskiego w okolicach Studzianki. Członkowie rodzin tatarskich ze Studzianki brali udział we wszystkich kolejnych polskich zrywach niepodległościowych od Insurekcji Kościuszkowskiej, poprzez powstanie listopadowe aż po powstanie styczniowe. Część z pochowanych na cmentarzu osób służyła w II połowie XIX w. w wojsku carskim. Cmentarz jest jednakże największym skupiskiem grobów tatarskich, uczestników walk z okresu przed 1795 rokiem.

Specyfika cmentarza tatarskiego powoduje, że jest on niejako podzielony na kwatery rodzinne, a na kamieniach umieszczonych na miejscach pochówku znajdują się inskrypcje, informujące o służbie w wojsku polskim bądź o związkach rodzinnych z wojskowymi (np. „żona pułkownika W.P.").

Na terenie cmentarza znajduje się około 50 takich nagrobków, chociaż większość uczestników walk nie ma takowych inskrypcji. Wśród pochowanych na cmentarzu warto wymienić gen. Józefa Bielaka, uczestnika wojny siedmioletniej (1756-1763) w szeregach nadwornego pułku królewskich oraz generała-majora Czymbaj Murzy Rudnickiego – od 1764 r. dowódcy Pułku 4 Przedniej Straży Wielkiego Księstwa Litewskiego, uczestnika konfederacji barskiej w 1768-1772 r., wojny z Rosją w obronie Konstytucji 3 Maja w 1792 r., wreszcie dowódcy korpusu w powstaniu kościuszkowskim w 1794 r. na Litwie. Konserwacja nagrobków przywróciła im pierwotne walory jednocześnie zachowując zabytkowy, nieco tajemniczy charakter cmentarza. W wyniku prac konserwatorskich zlokalizowany został m.in. grób majora gwardii przybocznej Napoleona – Samuela Januszewskiego.

Projekt był realizowany od 2017 r. W 2018 roku poddano konserwacji 90 nagrobków.

Zadanie zrealizował zespół pod kierunkiem Piotra Owczarka, pod nadzorem dr. hab. Janusza Smazy, prof. ASP. Projekt był realizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Rozwoju Miejscowości Studzianka. Zadanie sfinansowane zostało ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju".

Cmentarz tatarski w Studziance w trakcie prac porządkowych i konserwatorskich.

Cmentarz tatarski w Studziance po pracach porządkowych i konserwatorskich.

Nagrobek na cmentarzu tatarskim w Studziance przed i po konserwacji.

Cmentarz tatarski w Bohonikach

Cmentarz tatarski w Bohonikach został założony w XVIII wieku. Mizar znajduje się na wzniesieniu porośniętym głównie drzewami iglastymi. Nagrobki na cmentarzu są orientowane na osi wschód-zachód, co wynika z tradycji islamu. Najstarsza część cmentarza zajmuje jego centralną część (wzniesienie).

Mizar wraz ze znajdującymi się na jego terenie nagrobkami, w dniu 22 października 2012 roku zarządzeniem Prezydenta RP został uznany za pomnik historii Polski. Położone na północy Podlasia Bohoniki są, obok Kruszynian, jedynym historycznym ośrodkiem osadnictwa tatarskiego w granicach Polski z zachowanymi zabytkowymi mizarami i meczetami.

Współczesne pochówki znajdują się dookoła wzniesienia, w pobliżu ogrodzenia. Część spośród zachowanych zabytków uległa przemieszczeniu. Znaczna ilość głazów jest przewrócona, niektóre z nich są częściowo lub całkowicie zapadnięte w ziemię. Większość nagrobków na cmentarzu stanowią obiekty wykonane z nieopracowanych kamieniarsko, polodowcowych głazów granitowych.

Przedmiotem prac konserwatorskich i restauratorskich w 2020 roku był zespół pięćdziesięciu kamiennych nagrobków znajdujących się na cmentarzu. Wśród nich trzy posiadały indywidualne wpisy do rejestru zabytków: nagrobek Tugana Baranowskiego, nagrobek Jakowa Aleksandrowicza oraz nagrobek Szuli z Chleckich Bazarewskiej.

Prace konserwatorskie zostały przeprowadzone przez zespół pod kierunkiem Piotra Owczarka i pod nadzorem dr. hab. Janusza Smazy, prof. ASP. Był to pierwszy etap prac konserwatorskich na cmentarzu w Bohonikach.

Prace zostały przeprowadzone dzięki środkom Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyznanym w ramach programu „Ochrona zabytków".

Nagrobek na cmentarzu tatarskim w Bohonikach. Stan zachowania po konserwacji.

Nagrobki po pracach konserwatorskich.

Cmentarz tatarski w Lebiedziewie-Zastawku

Mizar w Lebiedziewie-Zastawku jest jednym z sześciu zachowanych na terenie Polski cmentarzy tatarskich. Powstał w miejscu osadnictwa Tatarów, którym ziemię nadał król Jan III w 1679 roku. Na cmentarzu w Zastawku spoczywają zasłużeni przedstawiciele społeczności tatarskiej, wśród nich – Jakub Murza Buczacki, poseł na Sejm Królestwa Polskiego.

Cmentarz w Lebiedziewie-Zastawku został zniszczony podczas II wojny światowej i bezpośrednio po jej zakończeniu. Z kilkuset nagrobków, zachowanych zostało tylko kilkadziesiąt. Ogrodzenie cmentarza przez Muzułmański Związek Religijny oraz usunięcie zakrzaczeń przez wolontariuszy pozwoliło na przygotowanie projektu konserwatorskiego obejmującego wszystkie zachowane nagrobki.

Prace konserwatorskie przeprowadził zespół pod kierunkiem Piotra Owczarka w składzie: Marta i Witold Butkiewiczowie oraz Natalia Tomsia. pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP. Partnerem w realizacji projektu było Stowarzyszenie Rozwoju Miejscowości Studzianka.

Zadanie zostało zrealizowane dzięki środkom Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyznanych w ramach programu „Ochrony Zabytków”.

Nagrobek Jakuba Buczackiego na cmentarzu tatarskim w Zastawku przed i po konserwacji.

Nagrobek kamienny Jakuba Buczackiego z bliska, znajdujący się na mizarze tatarskim w Zastawku.

Cmentarz Łyczakowski we Lwowie

Cmentarz Łyczakowski został założony w 1786 r. Położony jest on we wschodniej części miasta na urozmaiconym terenie, z jednym dominującym wzgórzem. Dzięki tym naturalnym warunkom wykreowany został klasyczny cmentarz krajobrazowo-parkowy. W XIX w. organizatorami nekropolii byli zarządca uniwersyteckiego ogrodu botanicznego Karol Bauer, a następnie Tytus Tchórzewski.

Nekropolia jest jednym z najstarszych i najważniejszych historycznych cmentarzy w Europie. Na Cmentarzu Łyczakowskim zachowane są wyjątkowe i wysokiej rangi zabytki sepulkralne, w tym szczególnie wyróżniające się kunsztem, znakomite rzeźby nagrobne z XIX oraz pierwszej połowy XX wieku. Na cmentarzu pochowanych jest także wiele znaczących osób, ważnych nie tylko dla historii samego miasta – wielokulturowego i wielonarodowego Lwowa. Wszystkie te czynniki sprawiają, że Cmentarz Łyczakowski należy zaliczyć nie tylko do wspólnej spuścizny kulturowej Polski i Ukrainy, ale także do dziedzictwa ogólnoeuropejskiego.

Od 2013 roku Fundacja Dziedzictwa Kulturowego we współpracy z Zarządem Ochrony Środowiska Historycznego Lwowskiej Rady Miejskiej i Dyrekcją "Muzeum – Cmentarz Łyczakowski" prowadzi projekt konserwacji nagrobków na Cmentarzu Łyczakowskim. W pracach konserwatorskich biorą udział polsko-ukraińskie zespoły konserwatorskie, które nadzorowane są przez wspólną polsko-ukraińską komisję ekspertów, dokonującą również wyboru pomników, wymagających interwencji konserwatorów.

W 2018 r. Fundacja Dziedzictwa Kulturowego przeprowadziła jedenasty sezon prac konserwatorskich, realizowany przez polsko-ukraińskie zespoły konserwatorskie.

Pracami objętych zostało 11 pomników: NN autorstwa Pawła Eutele w kwaterze 6 (uszkodzony podczas burzy), nagrobek Teofila Pavlykiwa, Feliksa Mikulskiego, Józefa Woynara, Łukasza Bobrowicza, Stanisława Juliusza Zborowskiego, Marcelego Ciemirskiego, Piotra Chmielowskiego oraz Józefa Torosiewicza a także zrealizowany został ostatni etap prac przy metalowych nagrobkach Kazimierza Krynickiego oraz analogicznego nagrobka NN.

Zadanie zostało zrealizowane przez trzy polsko-ukraińskie zespoły konserwatorskie pod kierunkiem: Anny Sztymelskiej-Karczewskiej (nagrobki kamienne), Radosława Tusznio (nagrobki kamienne) oraz Władysława Wekera (nagrobki metalowe).

Nadzór nad pracami konserwatorskimi sprawowali dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP (ze strony polskiej) i doc. Juryj Ostrowsky (ze strony ukraińskiej).

Zadanie zrealizowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury przyznanych w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą" oraz ze środków Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

W roku 2019 w ramach dwunastego sezonu prac konserwatorskich na Cmentarzu Łyczakowskim, działaniom konserwatorskim poddano kilkanaście pomników: Pawła Koszałkowskiego, Maryi Aulisch, Ksawerego Jeagermanna, Agaty z Fijałkowskich Stanskiey, Jana Kiniarza i Wilhelma Wyhery, św. Zygmunta Gorazdowskiego, Wołodymyra Iwasieczki, Juliana Markowskiego, Edmunda Zychowicza i jego rodziny, Eveliny Beaty z Czackich hrabiny Karnickiej i Feliksa Szczęsnego hrabiego Karnickiego oraz pierwszy etap prac przy grobowcu Józefa Kajetana Janowskiego.

Zadanie zostało zrealizowane przez trzy polsko-ukraińskie zespoły konserwatorskie pod kierunkiem: Anny Sztymelskiej-Karczewskiej i Radosława Tusznio (nagrobki kamienne), a także Władysława Wekera (nagrobek metalowy).

Nadzór nad pracami konserwatorskimi sprawowali dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP. (ze strony polskiej) oraz doc. Juryj Ostrowsky (ze strony ukraińskiej).

Zadanie zrealizowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą", ze środków Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika" oraz dzięki środkom własnym Fundacji, pochodzącym z darowizn osób prywatnych.

W 2020 r. prace na Cmentarzu Łyczakowskim prowadzone były po raz trzynasty, i mimo iż zaczęły się z opóźnieniem spowodowanym przez pandemię koronawirusa, udało się je zakończyć w terminie.

Prace zostały przeprowadzone przy nagrobkach: NN z Aniołem oraz

napisem PAX autorstwa Zygmunta Kurczyńskiego, Joanny z Roszkowskich Bogghowund, Konstantego Stanka, Iwana Bartoszewskiego, Teresy Kulczyckiej (I etap), generała Józefa Śmiechowskiego, prezydenta Lwowa Godzimira Małachowskiego, arcybiskupa Grzegorza Szymanowicza, powstańca styczniowego Romana Bodyńskiego, prof. Leona Pinińskiego oraz przy nagrobku rodziny Glattych i Lefkich, w którym spoczywa architekt Piotr Tarnawiecki.

Zadania zostały zrealizowane przez trzy polsko-ukraińskie zespoły konserwatorskie pod kierunkiem: Bartosza Markowskiego (nagrobki kamienne), Radosława Tusznio (nagrobki kamienne), a także Władysława Wekera (nagrobek metalowy).

Nadzór nad pracami konserwatorskimi sprawowali dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP (ze strony polskiej) i doc. Juryj Ostrowsky (ze strony ukraińskiej).

Zadania zrealizowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury przyznanych w ramach programów „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego za Granicą" i „Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą" oraz ze środków Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

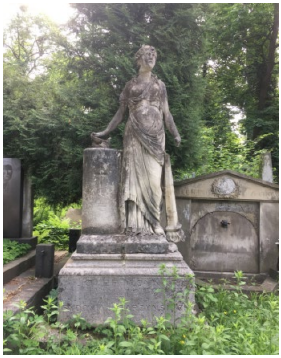

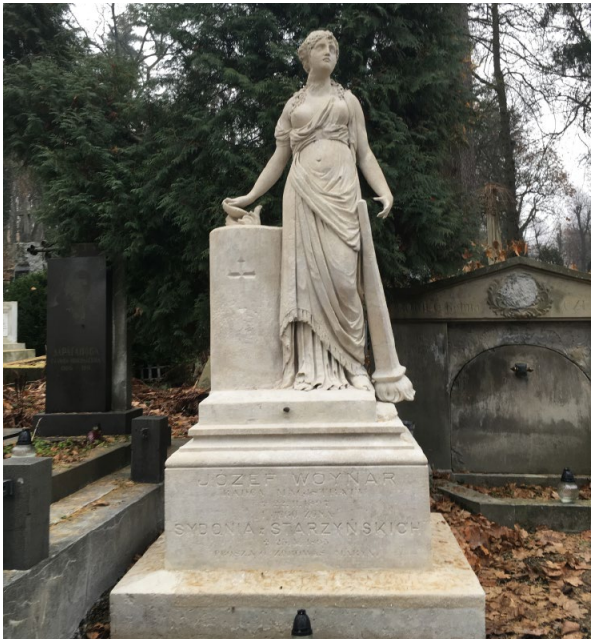

Nagrobek Józefa Woynara przed i po pracach konserwatorskich.

Pomnik nagrobny Józefa Torosiewicza na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie. Stan przed i po pracach konserwatorskich.

Pominik nagrobny Jana Kiniarza i Wilhelma Wyhery, wykonany w betonie, przypisywany Zygmuntowi Kurczyńskiemu. Stan przed i po pracach.

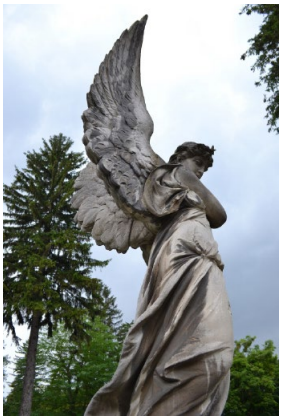

Pomnik nagrobny Marcelego Ciemirskiego, rzeźba dłuta Juliana Markowskiego. Stan przed i po pracach.

Nagrobek Józefa de Abgaro Abgarowicza i Franciszka Ksawerego Jeagermanna, dłuta Jana Schimsera. Stan przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek powstańca styczniowego Romana Bodyńskiego przed i po pracach konserwatorskich.

Grób Stanisława Juliusza Zborowskiego, rzeźba Juliana Markowskiego. Stan przed i po pracach konserwatorskich.

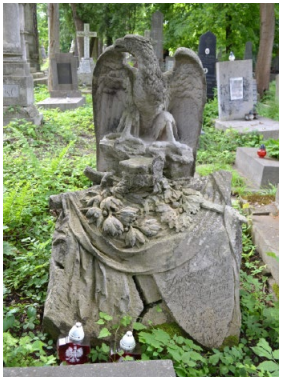

Nagrobek generała Józefa Śmiechowskiego przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Joanny z Ruszkowskich Bogghofwund przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Wilhelma Konstantego Stanka przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Biskupa Grzegorza Szymanowicza w trakcie prac.

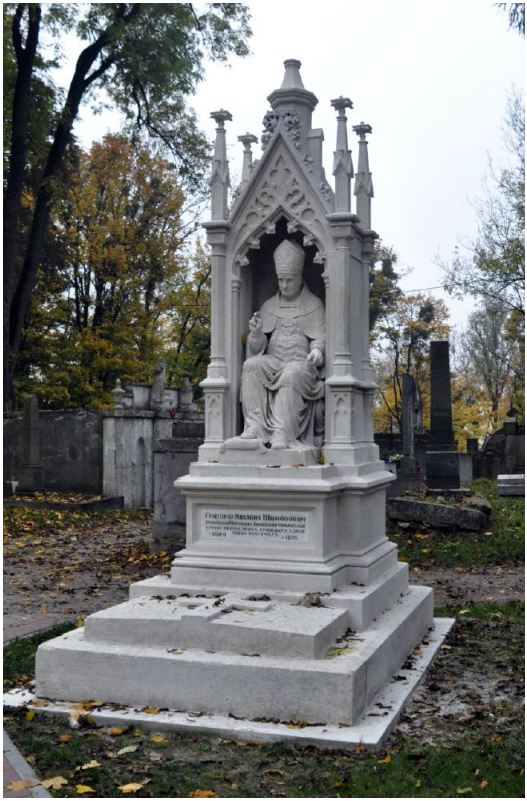

Nagrobek Biskupa Grzegorza Szymanowicza po pracach konserwatorskich.

Zestawienie głów, przynależących do nagrobka - od prawej głowa nieudolnie odnowiona po ówczesnej dewastacji pomnika na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, a po lewej nowa wersja głowy w trakcie naszej rekonstrukcji, mającej na celu jak najdokładniejsze zbliżenie się do oryginału.

Kwatera powstańców listopadowych, tzw. Żelaznej Kompanii we Lwowie

Kwatera powstańców listopadowych została założona w 1880 roku przy okazji lwowskich obchodów 50-lecia powstania listopadowego. Inicjatorami jej budowy byli członkowie środowiska Rady Miasta Lwowa, na czele z prezydentem Michałem Gnoińskim. W kwaterze spoczywa 47 uczestników powstania.

Po roku 1945 kwatera była wielokrotnie dewastowana a w miejscu części grobów pojawiły się nowe pochówki. Celem zabiegów konserwatorskich było przywrócenie miejscu kompozycji jak najbardziej zbliżonej do pierwotnej oraz odrestaurowanie znajdujących się na nim kamiennych nagrobków i i metalowych krzyży, od których pochodzi potoczna nazwa kwatery.

Prace rozpoczęto w 2017 roku. W ramach I etapu udało się poddać konserwacji Pomnik Chwały oraz grób Jana Pfeiffera.

II etap działań konserwatorskich rozpoczęto w roku 2018. Odnowione zostały nagrobki: Adama Kulwiecia, Rodziny Jasińskich, Jana Granatowskiego, Jana Kantego Czerszyka, Jana Czarneckiego, Rafała Leliwy Mierzyńskiego oraz Zygmunta Kotkowskiego. Renowacji poddano również wszystkie znajdujące się na terenie kwatery żeliwne krzyże, od których wzięła nazwę kwatera.

Prace konserwatorskie przeprowadził zespół pod kierownictwem Anny Sztymelskiej-Karczewskiej (nagrobki kamienne) i Władysława Wekera (nagrobki żeliwne).

Nadzór sprawował dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP (od strony polskiej) i doc. Jurij Ostrovski (od strony ukraińskiej).

Prace zostały zrealizowane dzięki środkom Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyznanym na lata 2017 i 2018 w ramach programu „Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą".

Kwatera Żelaznej Kompanii, stan przed i po konserwacji.

Nagrobek Rafała Leliwy Mierzyńskiego przed i po konserwacji.

Nagrobek Jana Kantego Czerszyka, stan przed i po konserwacji.

Nagrobek Zygmunta Piotra Ostoi Kotkowskiego po pracach konserwatorskich.

Cmentarz Bazyliański w Krzemieńcu

Cmentarz Bazyliański w Krzemieńcu został założony ok. 1760 roku i początkowo był miejscem pochówków ojców bazylianów. Po kasacji klasztoru budynki kolegium jezuickiego i klasztor Bazylianów zostały adaptowane na potrzeby otwartego w 1805 roku Gimnazjum Wołyńskiego, przemianowanego w 1819 roku na Liceum Krzemienieckie. Na cmentarzu zachowały się liczne groby pedagogów i dyrektorów Liceum Krzemienieckiego.

Liceum Krzemienieckie powstało w duchu oświecenia i na fali reform Komisji Edukacji Narodowej, w swym założeniu miało być kuźnią elit dla terenów Galicji i Małopolski Wschodniej. Wśród najwybitniejszych absolwentów wspomnieć należy Juliusza Słowackiego, Maurycego Gosławskiego i Józefa Korzeniowskiego.

W 2018 roku Fundacja rozpoczęła prace konserwatorskie na terenie cmentarza. Jako pierwsze odrestaurowano pomniki nagrobne: Willibalda Bessera (1784–1842) – nauczyciela botaniki i zoologii, dyrektora ogrodu botanicznego założonego przy szkole; Andrzeja Justyna Lewickiego (1775–1830) – dyrektora liceum w latach 1822–1830.; Antoniego Strzeleckiego (1774–1826) – nauczyciela języka rosyjskiego i arytmetyki w klasach początkowych oraz Michała Ściborowskiego (1764–1847) – od 1806 roku profesora wyższej matematyki w Krzemieńcu, a w latach 1812–1819 dyrektora Gimnazjum Wołyńskiego.

W 2019 roku pracami zostały objęte nagrobki: Józefa Saundersa i Julii S. (prawdopodobnie Julii Saunders).

Joseph Saunders (ur. 1773 w Londynie, zm. w 1845 w Krzemieńcu) był angielskim rytownikiem, profesorem historii sztuki na cesarskim Uniwersytecie Wileńskim (wykładał historię sztuki jako jeden z pierwszych w Europie) a także profesorem Liceum Krzemienieckiego, gdzie uczył rytownictwa.

W 2020 r. prace konserwatorskie objęły nagrobki: Filipa Nezyusza Spendowskiego, Franciszka Szlamowskiego, Franciszki ze Szlamowskich Majewskiej Kollaper i Kornelij z Majewskich Cziszak. Prace były prowadzone przez zespół pod kierunkiem Piotra Maślanki. Realizacja prac w latach 2018-2020 była możliwa dzięki środkom Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą “Polonika”.

Nagrobek Wilibalda Bessera przed i po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Michała Ściborskiego przed i po konserwacji.

2019

Nagrobek Josepha Saundersa przed i po konserwacji.

2020

Nagrobek Kornelij z Maciejewskich Cziszak przed i po konserwacj.

Nagrobek Filipa Nezyusza Spendowskiego.

Nagrobek Antoniego Strzeleckiego podczas prac konserwatorskich.

Cmentarz w Złoczowie, na Ukrainie

Złoczów był prywatnym miastem szlacheckim założonym w 1494 roku. W XVI wieku znajdowało się ono na terenie województwa ruskiego. Słynie z XVII-wiecznego ufortyfikowanego Zamku. Na terenie miasta znajduje się zabytkowy cmentarz, z licznymi nagrobkami, z których najstarsze pochodzą z początku XIX wieku.

W 2020 roku pracom konserwatorskim na cmentarzu w Złoczowie poddane zostały 3 nagrobki: Andzi Kuryłowiczówny, Maryli Chorzemskiej i Eugenii z Łysych Jung – które są jednymi z najcenniejszych obiektów na cmentarzu.

Prace przeprowadził polsko-ukraiński zespół pod kierownictwem Piotra Maślanki i pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie sfinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury przyznanym w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą".

Nagrobek Leonardy Chorzemskiej przed i po pracach konserwatorskich

Nagrobek Maryli Chorzemskiej z bliska, po pracach konserwatorskich.

Nagrobek Andzi Kuryłowiczówny przed i po pracach konserwatorskich.

Cmentarz w Liczkowcach na Ukrainie

Liczkowce to duża wieś położona na Ukrainie w rejonie husiatyńskim obwodu tarnopolskiego, nad rzeką Gniła i Zbrucz, koło Husiatyna, na Podolu.

Na niewielkim cmentarzu w Liczkowcach znajduje się pomnik kapitana Wojska Polskiego Michała Zaborowskiego, poległego w 1812 r. pod Możajskiem w trakcie wyprawy Napoleona na Moskwę. Ma on formę wysokiej iglicy umieszczonej na postumencie i zwieńczonej antycznym hełmem. Na dwóch stronach postumentu znajdują się płaskorzeźby przedstawiające stylizowane zbroje rycerskie.

W 2020 roku została przeprowadzona konserwacja obiektu, przeprowadzona przez zespół konserwatorski pod kierownictwem Piotra Maślanki.

Zadanie dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury przyznanych w ramach programu „Miejsca Pamięci za Granicą"

Pomnik kapitana Wojska Polskiego Michała Zaborowskiego przed i po konserwacji.

Detal nagrobka kapitana Wojska Polskiego Michała Zborowskiego po konserwacji

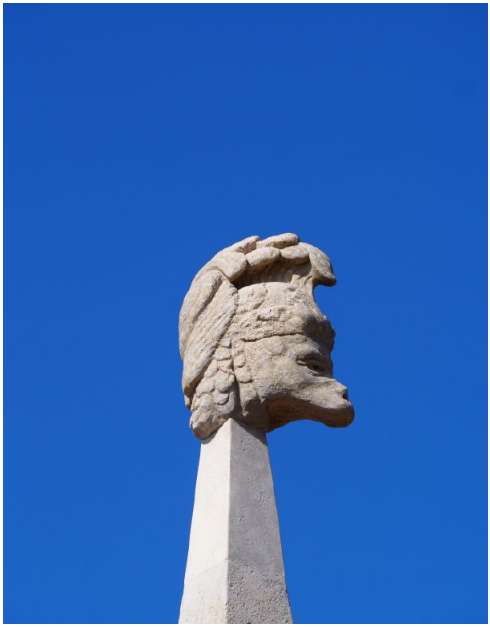

Kościół p.w.św. Mikołaja Biskupa w Kamieńcu Podolskim

Kościół p.w. św. Mikołaja Biskupa w Kamieńcu Podolskim powstał prawdopodobnie na początku XV w. i jest częścią zespołu klasztornego dawnej oo. Dominikanów, a współcześnie oo. Paulinów. Bryła i wyposażenie kościoła na przestrzeni wieków ulegały wielu przekształceniom, spowodowanym między innymi działaniami wojennymi, pożarami czy zmianie funkcji. Podczas okupacji Podola przez Turków w drugiej połowie XVII wieku świątynia zamieniona została w meczet, czego świadkiem jest zachowany w jej wnętrzu minbar. W wyniku kasaty zakonu w 1843 r. stał się kościołem parafialnym. Po II wojnie światowej kościół został odebrany wiernym i zamieniony na magazyn. Dewastacji całego założenia klasztornego dopełnił pożar w 1993 r., którego skutki wpływają na prowadzone na jego terenie prace do dziś. W latach 90. XX w. świątynię zwrócono wiernym, a w 1998 r. opieką objęło go zgromadzenie oo. Paulinów, które prowadzi w nim pracę duszpasterską.

W 2018 roku zakończone zostały wieloletnie prace konserwatorskie przy malowidłach w kaplicy św. Dominika. Wskutek braku materiałów historycznych, podjęta została decyzja o nieodtwarzaniu brakujących partii malowideł. Mimo to wystrój kaplicy został zintegrowany, dzięki czemu przestrzeń nabrała spójnego wyglądu.

Prace prowadzone były przez zespół pod kierunkiem dr Ewy Święckiej. Zadanie było realizowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą".

W 2019 roku wykonane zostały prace konstrukcyjno-budowlane przy północnej ścianie lewej nawy bocznej oraz pierwszy etap prac przy dekoracjach sztukatorskich oraz tynkach. Podczas prac zostały odkryte pozostałości malowideł, które zostały zabezpieczone do czasu decyzji o formie ich ekspozycji.

Prace prowadzone były przez polsko-ukraiński zespół pod kierunkiem Anny Kudzi i pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy prof. ASP.

Zadanie było realizowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury oraz dzięki środkom Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, w ramach zlecenia zadań w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w 2019 roku. Prace

zabezpieczające przy malowidłach sfinansował Narodowy Instytut Polskiego dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

W roku 2020 roku prace konserwatorskie objęły dekoracje sztukatorskie oraz portal prowadzący do Kaplicy Chrystusa Ukrzyżowanego z lewej – północnej nawy kościoła wraz z fragmentem dekoracji sztukatorskiej nad portalem. Przeprowadzono także prace przy sztukateriach podłucza pomiędzy nawą główną a prawą. Podczas prac odkryte zostały kolejne relikty malowideł.

Przeprowadzony został także demontaż, grożącego zawaleniem, drewnianego chóru. Jego elementy zostały zabezpieczone przed dalszą destrukcją oraz zinwentaryzowane. Uzyskane ekspertyzy pozwolą na rozpoczęcie prac przy renowacji chóru w kolejnych latach.

Zadanie zrealizowane zostało także przez polsko-ukraiński zespół pod kierunkiem Anny Kudzi, pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Prace zostały przeprowadzone we współpracy z partnerem Fundacji – Towarzystwem Tradycji Akademickiej, ze środków finansowych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą". Prace zabezpieczające i badawcze przy chórze zrealizowane zostały ze środków Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w ramach zlecenia zadań w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w 2020 roku.

2018

Ściana północna w trakcie wykonywania rekonstrukcji malarskiej.

Portal na ścianie zachodniej po rekonstrukcji.

2019

Północna ściana lewej nawy bocznej Kościoła w trakcie prac.

Fragment rekonstrukcji malarskiej.

Dekoracje sztukatorskie przed pracami.

Dekoracje sztukatorskie w trakcie prac.

Dekoracje sztukatorskie po pracach.

Portal z kościoła podominikańskiego pw. św. Mikołaja w Kamieńcu Podolskim przed i po pracach konserwatorskich.

Kolegiata Świętej Trójcy w Ołyce

W Ołyce znajdują się liczne pamiątki po książęcym rodzie Radziwiłłów – fundatorach m.in. zamku, kościoła św. Piotra i Pawła oraz najbardziej okazałej budowli Kolegiaty Świętej Trójcy.

Stanisław Pius Radziwiłł (1559-1599), namówiony przez ks. Piotra Skargę do odejścia od kalwinizmu w 1588 r. wybudował pierwotnie drewnianą świątynię. Następnie w latach 1635-1640 powstała świątynia murowana z fundacji Stanisława Albrechta Radziwiłła (1594-1656), według projektu włoskiego architekta Giovanniego Maliverny. Kierownikiem robót został Rudolf Beffka. Bogate wyposażenie świątyni, na które składają się elementy wykonane z różnych rodzajów marmuru i alabastru, przypisuje się wybitnemu rzeźbiarzowi Melchiorowi Erlenbergowi, natomiast wykonanie elementów drewnianych Michałowi Waldowi. W 1640 r. kościół został konsekrowany, a rok później podniesiony do rangi kolegiaty przez biskupa łuckiego Andrzeja Gembickiego. Przy kolegiacie istniały również instytucje dotowane przez Radziwiłłów – filia Akademii Zamojskiej, seminarium duchowne oraz kapituła kolegiacka, istniejąca do 1945 r.

Świątynia ucierpiała podczas licznych wojen, które przetoczyły się przez ziemie wschodnie Rzeczypospolitej i była remontowana w XVIII i XIX w. Uszkodzona została również podczas działań wojennych I wojny światowej, czego świadkiem są pociski artyleryjskie, znajdujące się na zachodniej elewacji kolegiaty. Ponowną restaurację zawdzięcza kolejnym ordynatom ołyckim z rodu Radziwiłłów.

Po zakończeniu II wojny światowej Ołyka została wcielona do Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Władze realizując plan represji wobec kościoła, zlikwidowały parafię w 1945 r. Świątynia zamieniona została na stajnię dla miejscowego kołchozu, co rozpoczęło systematyczną dewastację obiektu, trwającą do 1991 r., do momentu przekazania kościoła wspólnocie wiernych. Podjęto wtedy pierwsze prace zabezpieczające, powstrzymujące postępującą degradację.

Kolegiata pomimo dewastacji jest wyjątkowym zabytkiem sztuki sakralnej okresu wczesnego baroku na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, stanowiącym zarówno element polskiego jak i ważny element ponadlokalnego, europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W 2018 roku rozpoczęto dwuletni program konserwatorski przy fasadzie Kolegiaty.

Prace przy tynkach i elementach kamiennych fasady prowadzone były początkowo przez firmę DEN sp. z o.o., reprezentowaną przez Artura Kleckiego, niemniej w 2019 r. zostały przejęte przez zespół pod kierunkiem Andrzeja Kazberuka, który naprawił błędy poprzedniego wykonawcy i dokończył prace, odkrywając m.in. oryginalną kolorystykę elementów kamiennych, pokrytych szlichtą cementową podczas prac w okresie dwudziestolecia.

Prace konserwatorskie przy znajdujących się na fasadzie świątyni rzeźbach świętych oraz płaskorzeźbach Matki Bożej i Boga Ojca prowadził zespół pod kierunkiem Anny Kudzi, we współpracy z konserwatorką malarstwa Moniką Bzurą. Portal został poddany konserwacji przez Wawrzyńca Woźniaka a elementy metalowe, w tym tarcze zegarowe zostały poddane konserwacji przez Martę i Witolda Butkiewiczów.

Wykonywanie prac nadzorowali dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP oraz inspektor budowlany mgr inż. Bogusław Uchman.

W 2019 r. rozpoczęto także, kontynuowane w 2020 r., prace przy elementach wyposażenia kościoła. Konserwacji poddano 11 drewnianych złoconych rozet oraz dwie drewniane rzeźby apostołów. Rozpoczęto także program konserwacji płaskorzeźb alabastrowych aniołów umieszczonych na ścianach wzdłuż nawy głównej. Pracom poddano cztery z nich. Prace wykonywał zespół pod kierunkiem Andrzeja Kazberuka.

W 2020 r. przeprowadzone zostały prace konserwatorskie przy unikatowej 16-metrowej dzwonnicy, obejmujące m.in. naprawę poszycia dachowego, konserwację kamiennego detalu i rekonstrukcję zegara słonecznego.

Zadanie zostało zrealizowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury przyznanych w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą" oraz ze środków Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika", który m.in. sfinansował renowację całej fasady.

Płaskorzeźba Boga Ojca na fasadzie kolegiaty Św. Trójcy w Ołyce. Stan przed konserwacją.

Złocony zegar z fasady kolegiaty Św. Trójcy w Ołyce.

Płaskorzeźba Boga Ojca na fasadzie kolegiaty Św. Trójcy w Ołyce.

Elewacja Kolegaty Świętej Trójcy w Ołyce przed i po pracach konserwatorskich.

Rozeta nr 1 i nr 2. Przed konserwacją – piętro pierwsze. Elementy rozet umieszczone z obu stron łuku tęczowego.

Rozeta nr 3. Podczas konserwacji. Podstawa rozety po rekonstrukcji.

Rozety po konserwacji.

Ołyka, kościół św. Trójcy, nawa boczna, posadzka, stan przed konserwacją.

Ołyka, kościół św. Trójcy, nawa boczna, posadzka, stan po konserwacji.

Stan zachowania rzeźby anioła tuż po demontażu.

Stan zachowania rzeźby anioła po przeprowadzonych pracach konserwatorsko-restauratorskich.

Figura św. Piotra na elewacji przed i po pracach konserwatorskich.

Ołyka, kolegiata św. Trójcy, dzwonnica, strona północna, stan przed i po konserwacji.

Fragment elewacji z widocznymi kapitelami pilastrów przed i po pracach konserwatorskich.

Kolegiata św. Trójcy, dzwonnica, głowa lwa i zegar słoneczny po konserwacji.

Hełm podczas montażu na wieży.

Kolegiata Świętego Wawrzyńca w Żółkwi

Kolegiata św. Wawrzyńca w Żółkwi to jeden z najpiękniejszych kościołów Ziemi Lwowskiej, świadek historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów a współcześnie element ponadlokalnego dziedzictwa europejskiego.

Świątynia, ufundowana przez hetmana Stanisława Żółkiewskiego w latach 1606-1618, miała być wotum dziękczynnym za zwycięstwa wojska polskiego, a także pomnikiem – mauzoleum rodu Żółkiewskich. Po latach Żółkiew wraz z piękną kolegiatą stała się ulubioną siedzibą wnuka jej fundatora, króla Jana III. Wzniesiona została według planów włoskich architektów: Pawła Szczęśliwego, Ambrożego Przychylnego i Pawła Rzymianina a następnie wyposażona w wielkoformatowe obrazy batalistyczne, przedstawiające – bitwę pod Kałuszynem, bitwę pod Chocimiem, bitwę pod Wiedniem oraz bitwę pod Parkanami – będące uzupełnieniem programu ideowego całej budowli, który najlepiej prezentuje unikatowy fryz, obiegający zewnątrz bryłę kolegiaty.

Fryz, zaprojektowany przez samego hetmana Żółkiewskiego, wyraża wdzięczność za odwagę i rycerskość narodu polskiego. Metopy zostały ozdobione płaskorzeźbami św. Jerzego i św. Marcina, walczących ze smokiem; konnych husarzy, łuczników, rannych żołnierzy, herbem Żółkiewskich – Lubicz, ujętym labrami; symbolicznymi kompozycjami składającymi się z bram i panoplii, a także motywami roślinnymi. Narożniki zakończone zostały pełnoplastycznymi przedstawieniami orłów.

W 2018 roku prace konserwatorskie przy fryzie Kolegiaty św. Wawrzyńca objęły konserwację i restaurację dekoracji rzeźbiarskiej na zewnątrz kościoła od południowo-wschodniej oraz północno-wschodniej części prezbiterium. Poza samą płaszczyzną fryzu odnowiono również cztery okna, oculus, lukarnę i część tamburu.

Podobnie jak we wcześniejszych latach, prace konserwatorskie prowadził polsko-ukraiński zespół pod kierunkiem Andrzeja Kazberuka i pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie realizowane było dzięki środkom Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyznanym w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą" oraz dzięki środkom Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, otrzymanych w ramach zlecenia zadań w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w 2018 roku. Projekt dofinansował również Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

W roku 2019 prace konserwatorskie objęły kamienny fryz od strony północnej i wschodniej północnego transeptu wraz z tympanonem i dwoma oculusami.

Prace konserwatorskie prowadził również polsko-ukraiński zespół pod kierunkiem Andrzeja Kazberuka i pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Prace zostały zrealizowane dzięki środkom Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyznanym Fundacji Dziedzictwa Kulturowego w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą", dzięki środkom Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, przyznanym w ramach zlecenia zadań w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w 2019 roku oraz dzięki dofinansowaniu z Instytutu "Polonika".

Prace w 2020 r. obejmowały konserwację części fryzu, składającej się z 4 metop, 5 tryglifów, gzymsu pod metopami i tryglifami oraz 2,5 kapitela. Konserwacji poddany został także fryz, obiegający wschodnią zakrystię i obramienia czterech okien.

Prace konserwatorskie prowadzone były przez polsko-ukraiński zespół pod kierunkiem Andrzeja Kazberuka i pod nadzorem dr. hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie zostało zrealizowane dzięki środkom Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyznanym w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą".

Fragment fryzu przed i po konserwacji.

Kolegiata św. Wawrzyńca po konserwacji.

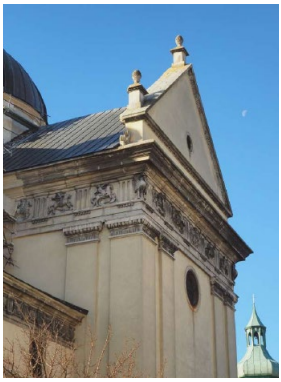

Kamienny fryz przed i po konserwacji.

Północne ramię transeptu. Metopa z konnym rycerzem .Stan zachowania obiektu przed i po przeprowadzonych pracach konserwatorskich

Kościół Najświętszego Serca Jezusa w Kutach, na Ukrainie

Kuty, to niewielka miejscowość w obwodzie iwanofrankowskim, dawniej jeden z ważnych ośrodków życia ludności ormiańskiej, osadzonej na granicy II Rzeczypospolitej z Rumunią. Obecnie w świadomości Polaków to miejsce kojarzone jest z ostatnią mszą, w której wzięli udział Prezydent Mościcki wraz z Rządem RP przed wyjazdem do Rumunii, w roku 1939. Historyczna msza odbyła się właśnie w Kościele Najświętszego Serca Jezusa.

Wnętrze kościoła jest zdobione olejnymi malowidłami, wykonanymi przez Adolfa Orzechowskiego z Kołomyi i Wacława Jakuba Jeziorkę z Bochni w 1909 r. Malowidła ścienne z iluzjonistycznymi podziałami architektonicznymi oraz scenami figuralnymi na sklepieniach nawiązują do tradycji baroku. Wśród malowideł znajdziemy m.in. przedstawienie Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii i obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Znajduje się wśród nich również malowidło Bł. Jakub Strzemię adorujący Najświętszy Sakrament – szczególne ujęcie, którego powstanie w Kutach wiąże się z szerzeniem kultu bł. Jakuba Strepy, patrona archidiecezji lwowskiej i Lwowa, zainicjowanym przez bł. abpa Józefa Bilczewskiego.

W czasie II wojny światowej kościół został uszkodzony i zdewastowany, następnie zamieniony na magazyn opakowań szklanych. Dopiero w latach 90. XX wieku zwrócono go katolikom i odremontowano. Prace ratunkowe i konserwatorskie w kościele przy malowidłach rozpoczęły się w 1997 r. , ale w 2001 r. zostały przerwane z powodu braku środków.

W 2018 roku wykonano prace konserwatorsko-rekonstrukcyjne na powierzchni sklepień i ścian kruchty kościoła.

W roku 2019 zostały przeprowadzone prace konserwatorsko-rekonstrukcyjne polichromii chóru muzycznego oraz zdjęcie przemalowań, uzupełnienie ubytków, zagruntowanie i pomalowanie cokołów, obiegających kruchtę pod chórem, nawę, kaplicę oraz ściany zamykające nawę pod łukiem tęczowym w kościele.

W 2020 roku udało się ponownie rozpocząć prace konserwatorsko -remontowe. Pracami zostały objęte powierzchnie ścian elewacji południowej świątyni, ściana szczytowa nad prezbiterium oraz dwie ściany boczne nad dwoma pulpitowymi dachami zakrystii. Priorytetem prac naprawczych było zakończenie prac na elewacji południowej ze względu na jej reprezentacyjny charakter.

Zadanie prowadził zespół pod kierownictwem Kazimierza Patejuka. Projekt zrealizowany został we współpracy z partnerem Fundacji Towarzystwem Tradycji Akademickiej, dzięki środkom Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przyznawanym w latach 2017-2019 w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą".

2018

Fragment ściany kruchty kościoła po pracach konserwatorskich.

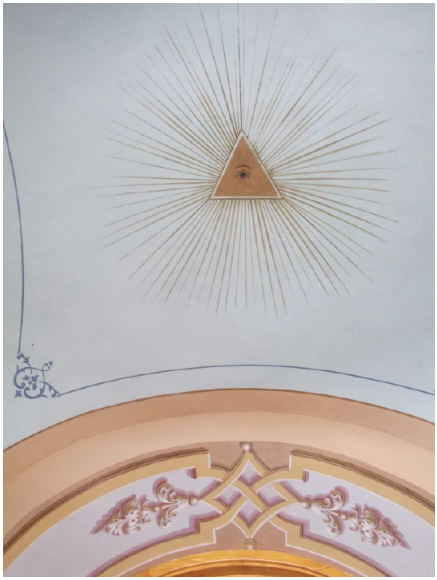

Sklepienie kruchty kościoła po pracach konserwatorskich.

Fragment efektów prac konserwatorsko-rekonstrukcyjnych z 2019 roku.

Fragment pomalowanej elewacji kościoła w zestawieniu z częścią przed pracami konserwatorskimi.

Fragment efektu prac nad odbudową elewacji kościoła.

Katedra Łacińska we Lwowie

Katedra Łacińska jest jednym z najstarszych i najważniejszych kościołów Lwowa. Wybudowana na przełomie XIV i XV wieku, w kolejnych wiekach wielokrotnie przebudowywana uzyskała dzisiejszy wygląd, stając się współcześnie jednym z najwyższej klasy zabytków sztuki sakralnej. Była świadkiem wzniosłych wydarzeń w historii Polski, m.in. tzw. Ślubów Lwowskich, które 1 kwietnia 1656 roku, przed cudownym obrazem Matki Boskiej Łaskawej złożył król Jan II Kazimierz. Jest ona bezcennym pomnikiem historii dla Polaków mieszkających na Ukrainie, ale również w Polsce. Pełni funkcję integrującą Polaków, zamieszkujących zachodnią Ukrainę.

W roku 2018 przeprowadzone zostały prace konserwatorskie epitafium rodziny Szolców-Wolfowiczów (usytuowanym na apsydzie katedry). Epitafium pochodzi z końca XVI wieku i jest pamiątką po zburzonej w 1760 roku kaplicy jednej z najważniejszych rodzin mieszczańskich dawnego Lwowa. Józef Szolc-Wolfowicz jest również autorem znajdującego się w lwowskiej katedrze obrazu Matki Bożej Łaskawej Ślicznej, Gwiazdy Lwowa. Centralną postacią przedstawioną na płaskorzeźbionej płycie kamiennej, jest zmartwychwstały Chrystus, a u dołu znajdują się adorujące go, klęczące postaci. Na drugim planie po lewej stronie widnieje przedstawienie Jerozolimy, po prawej – Golgoty.

Prace konserwatorskie przeprowadził zespół pod kierunkiem Andrzeja Kazberuka i pod nadzorem dr. hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Prace realizowane były ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultur, przyznanym w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą".

W roku 2019 konserwacją objętych zostało sześć rzeźb przedstawiających apostołów zlokalizowanych w założeniu rzeźbiarskim ogrodzenia Katedry Łacińskiej.

Czas powstania rzeźb ocenia się na okres między połową, a końcem XVIII wieku. Siedem figur apostołów stanowi założenie rzeźbiarskie na ogrodzeniu wokół Katedry Łacińskiej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny we Lwowie, na Ukrainie. Siódma z figur przedstawiająca św. Pawła została poddana konserwacji i restauracji w 2015 r. w ramach pracy dyplomowej studentki warszawskiej ASP Anny Kudzi, która była kierownikiem prac konserwatorskich przy pozostałych obiektach. Prace

nadzorował dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP. Z powodów technologicznych montaż rzeźb miał miejsce w 2020 r.

Prace zostały zrealizowane dzięki środkom Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, przyznawanym w ramach zlecenia zadań w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w 2019 roku.

2018

Epitafium Szolc-Wolfowiczów na absydzie Katedry Łacińskiej we Lwowie, stan przed i po konserwacji.

2019

Rzeźba Św. Jana Apostoła
z ogrodzenia Katedry Łacińskiej
we Lwowie po pracach
konserwatorskich.

2020

Stan płaskorzeźb przed i po konserwacji.

Katedra Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Łucku, na Ukrainie

Katedra p.w. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Łucku jest jednym z najważniejszych zabytków zachowanych na terenie Wołynia i centrum aktywności Polaków w stolicy województwa wołyńskiego.

Historia założenia klasztornego jezuitów w Łucku sięga roku 1604, kiedy na zaproszenie biskupa Marcina Szyszkowskiego zakonnicy rozpoczęli swoją działalność duszpasterską przy katedrze p.w. Świętej Trójcy. W 1808 r. nową fundację klasztorną zatwierdził w Rzymie generał zakonu Aquaviva, a w 1809 r. król Zygmunt III. Ojcowie Jezuici kolejno otrzymali parcele od kasztelana kijowskiego Jerzego Wiśniowieckiego, książąt Jerzego i Mikołaja Czartoryskich oraz innych magnatów, co pozwoliło na poświęcenie w 1610 r. kamienia węgielnego, w 1616 r. fundamentów przez biskupa Pawła Wołuckiego. Pierwotny projekt kościoła przypisywany jest architektowi prowincji małopolskiej Giacomo Brianowi, który przebywał w Łucku w latach 1616 – 1619. Szeroka dwuwieżowa fasada zaprojektowana została przez Benedetto Molli, a za wystrój barokowo-klasystycznego wnętrza odpowiada prawdopodobnie Paweł Giżycki, choć nie można jednoznacznie wykluczyć w tym udziału Michała Sobolewskiego. Kościół został konsekrowany przez biskupa Andrzeja Gembickiego w 1639 r., natomiast budynki kolegium przylegające do świątyni od strony prezbiterium wzniesiono po 1646 r. Jezuici przebywali w Łucku do kasaty zakonu 1773 r., wtedy też zabudowania przejęła Komisja Edukacji Narodowej, a następnie po pożarze ówczesnej katedry p.w. Świętej Trójcy w drugiej poł. XVIII w. przekazane zostały diecezji, a kościół podniesiony został do rangi katedry. Funkcję tę pełniła do 1948 r., kiedy została zamieniona na magazyn, a w latach 70. XX w. na Muzeum Ateizmu. Na początku lat 90 XX w. wierni odzyskali świątynię.

W 2018 r. w kaplicy bocznej, na miejscu wtórnej betonowej wylewki, została wykonana nowa posadzka wzorowana na reliktach oryginalnej. Przywrócony został historyczny poziom posadzki kaplicy.

Posadzka została wykonana przez firmę Ekam Michała Ziołowicza według projektu Andrzeja Kazberuka, pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie zostało zrealizowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą".

Historyczna posadzka wraz z jej podbudową.

Epitafium Adama Kisiela w Niskieniczach, na Ukrainie

Epitafium Adama Kisiela znajduje się w cerkwi p.w. Zaśnięcia Matki Bożej w Niskieniczach, współcześnie części powstałego w 1950 r. Nowowołyńska w województwie wołyńskim na Ukrainie.

Świątynia powstała około 1643 r. z fundacji Adama z Brusiłowa Świętołdycz-Światołd Kisiela (1600-1653), wychowanka Akademii Zamojskiej, uczestnika bitew pod Cecorą i pod Chocimiem, pełniącego funkcję sekretarza królewskiego od 1632 r., od 1639 r. kasztelana czernichowskiego, od 1642 r. kasztelana kijowskiego, od 1648 r. wojewody bracławskiego,a od 1649 r. wojewody kijowskiego. W czasie walk z Chmielnickim Kisiel był zwolennikiem porozumienia z Kozakami, następnie uczestniczył w negocjacjach ugody Zborowskiej (1649 r.) i Białocerekiewskiej (1651 r.).

Cerkiew została założona na planie krzyża greckiego, z prezbiterium i bocznymi aneksami zamkniętymi półkoliście oraz babińcem od zachodu na planie kwadratu. Miejsce przecięcia ramion krzyża przykryte zostało kopułą na tamburze i pendentywach, zaś boczne aneksy mniejszymi kopułami. Układ przestrzenny oraz wyważone proporcje brył tworzą harmonijną kompozycję cerkwi. Centralny plan świątyni wskazuje na funkcję, którą nadał jej fundator, z pewnością wzorujący się na powstających w pierwszej poł. XVII w. kościołach-mauzoleach.

Wewnątrz cerkwi, na południowo-zachodnim filarze centralnej części, znajduje się wykonany w większości z alabastru fragmentarycznie czarnego marmuru, nagrobek Adama Kisiela, ufundowanego po jego śmierci w 1653 r. przez żonę Anastazję. Wykonana z alabastru półpostaciowa figura fundatora, ustawiona jest we wnęce arkady, otoczonej marmurowym obramieniem, z umieszczonymi pod nim tablicami inskrypcyjnymi oraz zwieńczonym u góry herbem rodowym Kisielów – Świętołdycz. Zmarły został przedstawiony w zbroi płytowej, trzymając pierwotnie w lewej dłoni buzdygan.

W 2018 roku ukończono prace konserwatorsko-restauratorskie, rozpoczęte już w 2017 roku, które miały za zadanie zatrzymać proces destrukcji pomnika i przywrócić wartość artystyczną zabytku.

Zadanie zrealizował zespół konserwatorski pod kierunkiem mgr Andrzeja Kazberuka i mgr Pauliny Antoniuk, pod nadzorem dr. hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie zostało zrealizowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury w latach 2017-2018 przyznanych w ramach programu „Miejsca Pamięci za Granicą”

Epitafium Adama Kisiela w Niskieniczach po pracach konserwatorskich.

Epitafium
Adama Kisiela
w Niskieniczach ,
z bliska
po pracach
konserwatorskich.

Kapliczka Sykstów przy kościele św. Marii Magdaleny we Lwowie

Na zachód od lwowskiego śródmieścia znajdował się niegdyś folwark rodziny Sykstów. Gdy w pożarze Lwowa w 1527 roku zniszczeniu uległa najstarsza zabudowa miasta, rozpoczął się proces rozwoju przedmieść, który nie ominął także terenu folwarku.

Od gospodarstwa Sykstów nazwę swą wzięła dzielnica i ulica Sykstuska (obecnie Doroszenki). Znajdująca się tam kapliczka została wzniesiona w 1580 roku jako część majątku rodziny i prawdopodobnie służyła jako znak graniczny bądź pamiątka ważnego wydarzenia. W roku 1600 staraniem szlachcianki Anny Pstrokońskiej w najbliższym sąsiedztwie kapliczki wybudowano kaplicę, która z czasem uległa rozbudowie i została przekształcona w kościół pw. św. Marii Magdaleny.

Budowla miała formę czworobocznego słupa zwieńczonego prostopadłościenną kapliczką z przedstawieniami męki pańskiej oraz mnicha z krzyżem. Całość zwieńczona była czterospadowym dachem ze sterczyną, na której szczycie został umieszczony krzyż – to od niego swą nazwę wzięła zaczynająca się u stóp kapliczki ulica Krzyżowa (obecnie Generała Czuprynki). Na wieńczącym budowlę gzymsie wyryta została łacińska inskrypcja. Podobnym wierszowanym motywem opatrzono również samą czworoboczną kolumnę kaplicy.

Po wojnie poszczególne elementy kapliczki zostały zdemontowane i przekazane szeregu instytucjom lwowskim, a sam cokół pokryty szlichta cementową. Ponowne scalenie fragmentów kapliczki wymagało współpracy i dobrej woli wielu osób i instytucji, dzięki czemu udało się przywrócić jeden z najstarszych obiektów zabytkowych do przestrzeni miejskiej Lwowa.

Prace konserwatorskie w latach 2018-2019 wykonywał zespół pod kierunkiem Anny Kudzi. Nadzór konserwatorski sprawował dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP.

Zadanie realizowane było dzięki środkom Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

Łacińska inskrypcja na wieńczącym budowlę gzymsie przed i po pracach konserwatorskich.

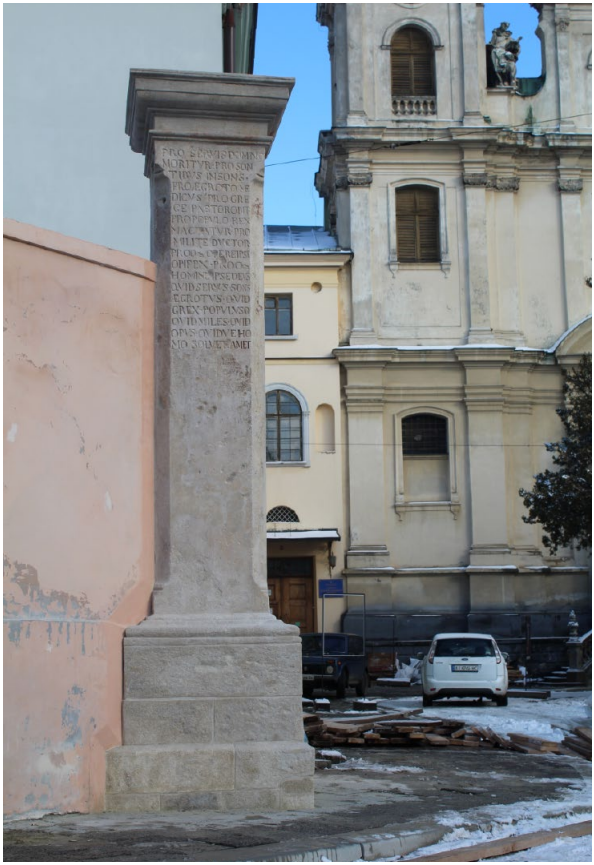

Kaplica Sykstow podczas prac konserwatorskich.

2019

Kaplica Sykstów po pracach konserwatorskich.

Kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Przydrujsku

Kościół w Przydrujsku (łot. Piedruja) był wznoszony w latach 1759–1774 dzięki fundacji kanonika wileńskiego Karola Karpia. Podejrzewa się, że powstał według projektu Antonia Paracco, architekta i budowniczego pobliskich kościołów w Drui i Krasławiu. W kościele tym zachował się ołtarz główny z XVIII wieku – unikalny na Łotwie przykład malarstwa iluzjonistycznego wykorzystanego w roli kompozycji ołtarza głównego. Centrum tej kompozycji zajmuje kopia obrazu Bartolomeo Murillo wykonana w latach 30. XX wieku. Architektoniczna część ołtarza zwieńczona jest przedstawieniami malowanymi na żelaznej blasze, wykonanymi około 1900 roku.

W 2019 roku polsko-łotewski zespół konserwatorów pod kierunkiem Tomasza Dziurawca przeprowadził kolejny etap prac konserwatorskich we wnętrzu kościoła: etap konserwacji technicznej przy stallach w prezbiterium.

Zadanie realizowane było dzięki środkom Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, przyznanym Fundacji Dziedzictwa Kulturowego w ramach zlecenia zadań w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w 2019 roku.

Ołtarz z kościoła pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Przydrujsku po pracach konserwatorskich

Kościół Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Stryju, na Ukrainie

Kościół został wybudowany na przełomie XIV i XV wieku. Największy pożar w dziejach Stryja, który wybuchł w 1886 r., spowodował ruinę kościoła i całkowicie zniszczył jego cenne wyposażenie. Odbudowa świątyni trwała przez pięć lat. Była prowadzona zgodnie z projektem Juliana Zachariewicza. Świątynia otrzymała wystrój eklektyczny, z przewagą elementów neogotyckich oraz zachowaniem nielicznych elementów renesansowych.

W 2020 roku prace konserwatorskie objęły manierystyczny portal, obramienia okien kaplicy przykościelnej kościoła oraz tablicę pamiątkową Tadeusza Kościuszki.

Prace przeprowadził polsko-ukraiński zespół pod kierunkiem Natalii Tomsi i pod nadzorem dr. hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie sfinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego zagranicą".

Fragment płyty Tadeusza Kościuszki przed konserwacją.

Fragment płyty Tadeusza Kościuszki w trakcie konserwacji.

Portal kaplicy przykościelnej przed i po konserwacji.

Elementy rzeźbiarskie portalu w Stryju po pracach konserwatorskich.

Rzeźba Świętego Floriana we Lwowie

Dawny budynek straży pożarnej we Lwowie znajduje się przy ul. Podwalnej 6. We wnęce zwieńczenia elewacji południowo-zachodniej budynku znajduje się rzeźba przedstawiająca świętego Floriana. Jest to rzeźba figuralna, neoklasycystyczna, wykonana z wapienia przez lwowskiego rzeźbiarza Piotra Wójtowicza w 1900 roku.

W 2019 r. stwierdzony został stan awaryjny rzeźby, która groziła upadkiem, w związku z czym w 2020 roku przeprowadzone zostały przy niej ratunkowe prace konserwatorskie.

Prace przeprowadził zespół pod kierunkiem Bartosza Markowskiego i pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie sfinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, należącym do programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą".

Dawny budynek straży pożarnej we Lwowie.

Rzeźba, przedstawiająca świętego Floriana we wnęce elewacji dawnego budynku straży pożarnej we Lwowie przed pracami konserwatorskimi.

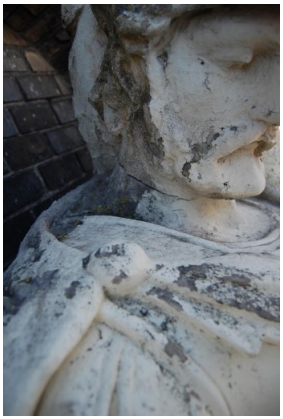

Detale, przedstawiające zniszczone fragmenty rzeźby św. Floriana we wnęce elewacji dawnego budynku straży pożarnej we Lwowie.

Rzeźba przedstawiająca świętego Floriana we wnęce elewacji dawnego budynku straży pożarnej we Lwowie po pracach konserwatorskich.

Płaskorzeźba Tadeusza Kościuszki we Lwowie

Płaskorzeźba Teobalda Orkasiewicza z przedstawieniem Tadeusza Kościuszki pod Racławicami oraz detale architektoniczne, znajdująca się na elewacji kamienicy przy ul. A. Horskiej 5 we Lwowie, to cenny obiekt polskiego dziedzictwa kulturowego. Została wykonana ok. 1913 r. i jest jednym z kilku zachowanych upamiętnień ważnych wydarzeń z historii Polski, stworzonych przez artystę w przestrzeni Lwowa.

Stan płaskorzeźby był awaryjny, więc prace konserwatorskie, które odbyły się w 2020 roku miały charakter ratunkowy. Prace objęły płaskorzeźbę Teobalda Orkasiewicza z przedstawieniem Tadeusza Kościuszki pod Racławicami oraz detale architektoniczne (kartusz herbowy, obramienia w formie pilastrów z płaskorzeźbionymi dekoracjami, profilowane łuki na krawędzi attyki i wieżyczki na zwieńczeniu) na zwieńczeniu elewacji kamienicy przy ul. A. Horskiej 5 we Lwowie. Wobec braku materiałów archiwalnych zrezygnowano z rekonstrukcji herbu w kartuszu.

Prace przeprowadził zespół konserwatorski pod kierownictwem Bartosza Markowskiego i pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP.

Zadanie dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Miejsca Pamięci za Granicą".

Płaskorzeźba Teobalda Orkasiewicza z przedstawieniem Tadeusza Kościuszki pod Racławicami przed pracami konserwatorskimi.

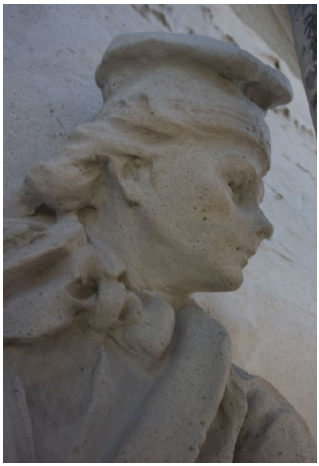

Detal płaskorzeźby z bliska w trakcie prac.

Płaskorzeźba po pracach konserwatorskich

Płaskorzeźby z muru Szpitala Świętego Łazarza we Lwowie

Dawny zespół szpitalny św. Łazarza położony jest na południowo-zachodnim stoku Góry Kaleczej we Lwowie. Szpital powstał w 1618 roku z inicjatywy Bractwa Różańcowego działającego przy kościele dominikańskim Bożego Ciała i był czwartym szpitalem działającym we Lwowie. Pierwotnie w skład zespołu budynków wchodziły kościół i usytuowane po obu jego bokach dwa skrzydła szpitalne (wybudowane w latach 1634–1640)

W otaczającym teren szpitala murze, od strony ul. Kopernika (dawniej ul. Sokolnickiej) umieszczono żelazną furtę, nad którą znajduje się kamienna tablica z napisem:

SPITAL S ŁAZARZA / NA CHWAŁĘ P. BOGV Y NA PORATO /WANIE VBOGYH CHORYH OD BRACTWA / ROZANCA S. P. MARIEI IEST WYSTAWIONI.

Po bokach tablicy widnieją płaskorzeźby ze scenami z życia oraz po śmierci św. Łazarza. Powstałe w XVII wieku reliefy przedstawiają „Łazarza przed domem bogacza" oraz „Łazarza na łonie Abrahama", obok nich znajdują się tablice z inskrypcjami.

Płaskorzeźby były poddawane konserwacji przez zespół pod kierunkiem Anny Kudzi i pod nadzorem dr hab. Janusza Smazy, prof. ASP w 2017 r. Przedłużający się remont muru spowodował, że ich powrót w pierwotne miejsce był możliwy dopiero w 2020 r.

Odnowione płaskorzeźby zostały zabezpieczone płytami z plexi, ufundowanymi przez Michała Rakoczego właściciela firmy Plexiflex.

Płaskorzeźby "Łazarz na łonie Abrahama" i "Łazarz przed domem bogacza" przed pracami konserwatorskimi.

Płaskorzeźby "Łazarz na łonie Abrahama" i "Łazarz przed domem bogacza" oraz tablica inskrypcyjna znad bramki w murze. Stan po konserwacji.

Nagrobki bohaterów polskich we Francji

We współpracy z Towarzystwem Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji oraz Towarzystwem Tradycji Akademickiej Fundacja od kilku lat realizuje projekty konserwatorskie na francuskich cmentarzach.

Cmentarz w Bagnols-Sur-Cèze

W 2018 r. prace prowadzone były przy nagrobku Hipolita Klimaszewskiego. Hipolit Klimaszewski (1802-1874) był nauczycielem i wychowawcą, poetą, bibliotekarzem oraz uczestnikiem powstania w 1831 roku na Litwie. Był wychowawcą synów hrabiego Antoniego Ostrowskiego. W 1841 roku razem z Ostrowskim, Walentym Zwierkowskim i Franciszkiem Godebskim założył tzw. bibliotekę wersalsko-wileńską i kierował nią w Wersalu i Tours. W latach 1847-1853 był dyrektorem Szkoły Batignolskiej i wykładowcą języka polskiego i historii. W 1854 roku przeniósł się do Marsylii, gdzie był szefem działu ekonomicznego na kolei.

Projekt realizował zespół konserwatorski pod kierunkiem Jakuba Kurkiewicza. Prace realizowane były przez Towarzystwo Tradycji Akademickiej (partnera Fundacji) ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Miejsca Pamięci za Granicą".

Nagrobek Hipolita Klimaszewskiego, stan przed i po pracach konserwatorskich.

Cmentarz Montmartre w Paryżu

Cmentarz Montmartre, nazywany również Cmentarzem Północnym – jedna z najstarszych nekropolii Paryża, położony jest u stóp wzgórza Montmartre, w 18. dzielnicy miasta. Zbudowano go w miejscu dawnych kamieniołomów gipsu.

W 2019 roku projekt obejmował konserwację z elementami rekonstrukcji przy nagrobku Tadeusza Mostowskiego.

Tadeusz Antoni Mostowski (1766-1842), był działaczem Sejmu Czteroletniego i powstania kościuszkowskiego, ministrem spraw wewnętrznych Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego, krytykiem literackim oraz wydawcą. Był on także uznany za jednego z najlepszych mówców sejmowych, aktywnego działacza politycznego, energicznego i pomysłowego ministra, był jednym z wybitniejszych przedstawicieli Oświecenia. Projekt przeprowadzał zespół konserwatorski pod kierownictwem Jakuba Kurkiewicza.

Zadanie realizowane było ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury przyznanym Towarzystwu Tradycji Akademickiej (partnerowi Fundacji) w ramach programu „Miejsca Pamięci za Granicą"

Nagrobek Tadeusza Mostowskiego po konserwacji, z elementami rekonstrukcji.

Cmentarz w La Grand-Combe

Cmentarz w La Grand-Combe mieści się w regionie Langwedocja-Roussillon we Francji. W 2019 roku zrealizowano prace polegające na rekonstrukcji krzyża na nagrobku Michała Żyromskiego.

Dr Michał Żyromski, urodzony w 1809 r. na Litwie, studiował na Uniwersytecie Wileńskim, walczył w wojnie o niepodległość Polski 1830-1831, uchodźca polityczny we Francji, absolwent Montpellier University – doktor najpierw w Ledignan, a następnie od 1854 r. w La Grand-Combe, jako lekarz wielu polskich górników w ramach Compagnie des Mines. Żonaty z Jeanne Arbousset, siostrzenicą Jean-Baptiste Dumasa, słynnego chemika i polityka. Mieli czworo dzieci, wychowanych po śmierci rodziców w sierocińcu w Bessèges. Dr Żyromski zmarł w 1869 roku i został pochowany na cmentarzu w La Grand-Combe.

Przy projekcie pracował zespół konserwatorski pod kierownictwem Jakuba Kurkiewicza.

Prace realizowane były przez Towarzystwo Tradycji Akademickiej (partnera Fundacji) ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Miejsca Pamięci za Granicą".

Nagrobek Michała Żyromskiego po rekonstrukcji krzyża.

PRACE WOLONTARIACKIE I PORZĄDKOWE

Cmentarz żydowski w Warszawie

W 2018 r. udało się rozpocząć pierwsze na taką skalę profesjonalne prace oczyszczające. Z terenu około 25 hektarów (80% powierzchni cmentarza) usunięte zostały samosiejki, dzikie krzewy oraz powalone drzewa i gałęzie. Znaczna część terenu cmentarza stała się dostępna, dzięki czemu możliwe jest opracowanie wieloletnich programów pielęgnacji drzewostanu oraz ustalenie najpilniejszych potrzeb konserwatorskich na terenie całego cmentarza.

Przeprowadzone w 2018 r. prace były pierwszym etapem prac pielęgnacyjnych przy zieleni na terenie cmentarza. Dzięki nim prace wolontariackie na cmentarzu stały się celowe i sensowne.

Realizacja prac była możliwa dzięki wsparciu Fundacji PKO BP oraz dzięki środkom własnym Fundacji, pochodzącym z zysków z inwestycji opartej o Fundusz Wieczysty Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pozostającego w dyspozycji Fundacji Dziedzictwa Kulturowego.

W 2018 roku przeprowadzony został także duży wolontariacki projekt międzynarodowy o nazwie „Jewish Heritage in Warsaw". Odbywał się w dniach 11 – 30 lipca 2018 roku i zaangażował grupę kilkudziesięciu osób z całego świata, zebranych przez Stowarzyszenie *Jeden Świat* z Poznania. Praca wolontariuszy polegała na oczyszczaniu zabytkowej nekropolii z samosiejek i powalonych konarów drzew. Dodatkowo wolontariusze mieli w programie przewidziane spotkania poświęcone historii i kulturze żydowskiej.

W projekcie wzięły udział osoby różnych narodowości i w różnym wieku. Do wolontariuszy z zagranicy przyłączali się warszawiacy.

W 2019 roku odbyły się kolejne prace wolontariackie na cmentarzu żydowskim w Warszawie przy ul. Okopowej odbywały się kilkanaście razy, począwszy od ostatniej niedzieli marca do końca października 2019 roku. W wolontariatach na terenie całego cmentarza żydowskiego w Warszawie wzięło udział wielu mieszkańców Warszawy, uczniów szkół podstawowych i średnich, a także harcerzy.

W sierpniu 2019 roku harcerze uprzątnęli sektor nr 20, co pozwoliło na wyeksponowanie tej niezwykle ważnej kwatery, na której spoczywa wielu zasłużonych dla polskiej historii i kultury (m.in. Samuel Orgelbrand – wydawca pierwszej polskiej wielotomowej encyklopedii, Hipolit Wawelberg – finansista, działacz społeczny, twórca Szkoły Mechaniczno -Technicznej i wielu innych)

Praca wolontariuszy polegała przede wszystkim na oczyszczaniu zabytkowej nekropolii z samosiejek. Dodatkowo wolontariusze mieli w programie przewidziane spotkania poświęcone historii i kulturze żydowskiej.

W 2020 r. prace wolontariackie także odbywały się kilkanaście razy i obejmowały usunięcie ziemi przykrywającej nagrobki w kwaterach 52 i 26. Niegrabione przez kilkadziesiąt lat liście przekształciły się w humus i pokryły kilkudziesięciocentymetrową warstwą ziemi pomniki nagrobne.

W pracach wolontariackich brali udział wolontariusze i sympatycy Fundacji zgromadzeni za pośrednictwem mediów społecznościowych, a także uczniowie Szkoły Podstawowej Bednarska z ul. Raszyńskiej, którzy regularnie, co tydzień pracowali w kwaterze nr 26, którą postanowili objąć stałą opiekę.

Uczniowie Szkoły Podstawowej Bednarska – Terytorium Raszyńska podczas prac porządkowych na cmentarzu przy ul. Okopowej w Warszawie.

Wolonariusze podczas wizyty w Warszawie.

Wolontariusze podczas obozu wolontariackiego "Jewish Heritage in Warsaw".

Cmentarz żydowski w Radości, w Warszawie

We wrześniu 2019 roku Fundacja Dziedzictwa Kulturowego we współpracy z Urzędem Dzielnicy Wawer przeprowadziła prace porządkowe na cmentarzu żydowskim w Radości.

W ramach akcji uprzątnięto dzikie wysypisko śmieci i gruz oraz wszystkie samosiejki znajdujące się na cmentarzu.

Wolontariat na zapomnianym cmentarzu w Radości cieszył się dużym zainteresowaniem. W pracach wzięło udział ok. 50 osób, uczniów warszawskich szkół, harcerzy, a także mieszkańców Wawra. Urząd Dzielnicy Wawer sfinansował tablicę informacyjną.

Projekt pokazał możliwości ochrony jakie daje społeczna opieka nad zabytkami i zaowocował podjęciem działań w celu stworzenia ogólnokrajowej Koalicji Opiekunów Cmentarzy Żydowskich w Polsce.

Wolontariusze podczas prac porządkowych na cmentarzu żydowskim w Radości.

Nagrobki z cmentarza żydowskiego w Radości podczas prac porządkowych.

Cmentarz tatarski w Zastawku

W sierpniu 2018 roku Fundacja Dziedzictwa Kulturowego wraz ze Studenckim Kołem Przewodników Beskidzkich w Warszawie zorganizowała wspólny wyjazd poświęcony ratowaniu dziedzictwa tatarów polskich. Celem było uporządkowanie terenu cmentarza tatarskiego w Zastawku k. Terespola z porastających ten obszar samosiejek oraz niskich krzewów. Dzięki działaniom uczestników wyjazdu przygotowany został grunt pod przyszłe prace konserwatorów zabytków, a teren cmentarza mógł wreszcie zostać udostępniony dla zwiedzających.

W programie wyjazdu, oprócz prac porządkowych, znalazły się wykłady dotyczące kultury tatarskiej, warsztaty z tatarskiej epigrafiki, a także z zakresu konserwacji zabytków. Uczestnicy mieli również okazję wyruszyć na piesze wycieczki w malownicze tereny położone nad zakolami Bugu.

Projekt był realizowany ze środków Narodowego Instytutu Dziedzictwa w ramach programu „Wspólnie dla Dziedzictwa".

Wolontariusze przed pracami wolontariackimi na Cmentarzu tatarskim w Zastawku.

Wolontariusze podczas instruktażu.

Wolontariusze podczas pracy na cmentarzu.

Wolontariusze w trakcie prac.

Cmentarze w Krzemieńcu

Fundacja Dziedzictwa Kulturowego wraz Towarzystwem Tradycji Akademickiej od 2018 roku prowadzą rokrocznie prace porządkowe na zabytkowych nekropoliach Krzemieńca. Do udziału w pracach zostali zaproszeni uczniowie, absolwenci oraz sympatycy XXVII L.O. im. Tadeusza Czackiego w Warszawie. Udział w projekcie jest dla wolontariuszy możliwością poznania bliżej dziedzictwa jakie pozostawiła po sobie społeczność ośrodka edukacyjnego założonego przez Czackiego. Partnerem prac porządkowych z ramienia lokalnej społeczności jest Towarzystwo Odrodzenia Kultury Polskiej im. Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu. Działania prowadzone są we współpracy z Radą Miasta Krzemieniec.

W 2018 roku pracom porządkowym została poddana zabytkowa część cmentarza bazyliańskiego znajdująca się wokół cmentarnej kaplicy. Cmentarz bazyliański jest miejscem pochówku wielu osób zasłużonych dla wspólnoty Liceum Wołyńskiego – dyrektorów, nauczycieli oraz mecenasów. Teren obiektu był od wielu lat nieuporządkowany, a wysokie samosiejki pokrywały cały cmentarz uniemożliwiając, dostęp do nagrobków.

Projekt prowadzony był przez Towarzystwo Tradycji Akademickiej we współpracy z Fundacją Dziedzictwa Kulturowego. Instytucją finansującą był Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

Kolejna edycja prac porządkowych odbyła się w 2019 roku, kiedy to grupa wolontariuszy ze społeczności Liceum Czackiego z Warszawy udała się do Krzemieńca, aby objąć opieką Cmentarz Polski – czynną nekropolię miejscowych Polaków. Projekt prowadzony był przez Towarzystwo Tradycji Akademickiej we współpracy z Fundacją Dziedzictwa Kulturowego. Instytucją finansującą był Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

W 2020 roku wolontariusze powrócili na teren cmentarza bazyliańskiego. Praca trwała tydzień, a jej wynikiem było usunięcie materiału zielonego z całego terenu zabytkowej części cmentarza bazyliańskiego. Dzięki temu odsłonięto kolejne wartościowe obiekty. Projekt prowadzony był przez Towarzystwo Tradycji Akademickiej we współpracy z Fundacją Dziedzictwa Kulturowego. Instytucją finansującą był Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika".

Ważnym elementem prowadzonych prac porządkowych jest systematyczna i programowa ochrona, jaką objęła nad obiektami społeczność Liceum Czackiego z Warszawy. Wokół wyjazdów do Krzemieńca wytworzyła się społeczność wolontariuszy, co roku zasilana nowymi uczniami Liceum. Stały dopływ nowych wolontariuszy daje nadzieję, że projekt będzie się w przyszłości rozwijał, z korzyścią zarówno dla stanu zabytkowych obiektów, jak i międzypokoleniowej integracji członków społeczności Liceum Czackiego w Warszawie.

Wolontariusze w trakcie przerwy podczas trwania prac porządkowych.

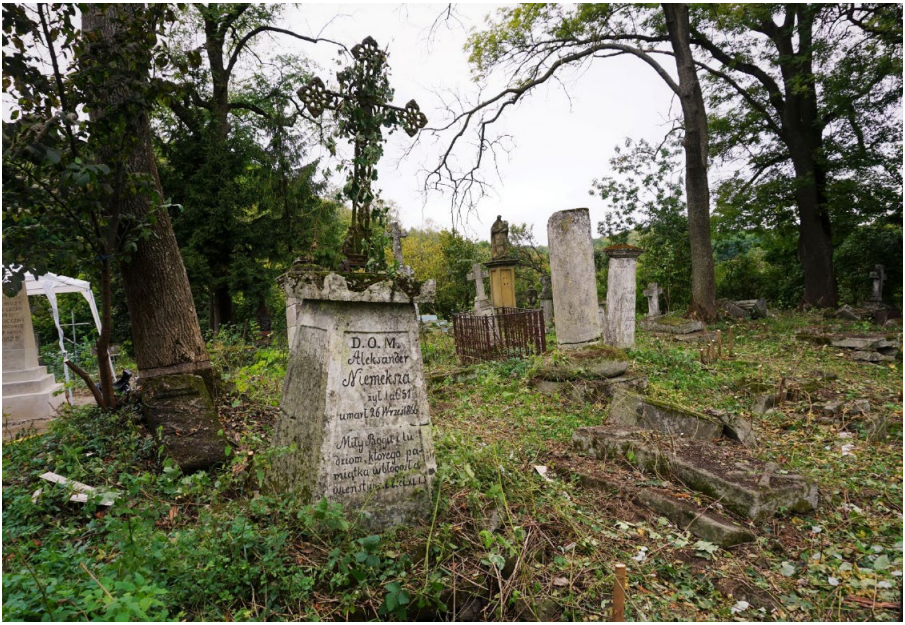

Fragment cmentarza w trakcie prac wolontariuszy.

Grupa wolontariuszy w trakcie przerwy podczas trwania prac porządkowych na Cmentarzu bazyliańskim w Krzemieńcu.

Wolontariusz podczas pracy.

Jeden z nagrobków podczas prac porządkowych na Cmentarzu bazyliańskim w Krzemieńcu.

Koalicja Opiekunów Cmentarzy Żydowskich w Polsce

W czerwcu 2020 roku Fundacja Dziedzictwa Kulturowego rozpoczęła pilotażowe działania w ramach projekt „Koalicja Opiekunów Cmentarzy Żydowskich w Polsce".

Koalicja powstała jako wspólny projekt wielu organizacji pozarządowych i NGO-sów, a także nieformalnych grup wolontariuszy. Stworzenie Koalicji wyszło naprzeciw potrzebie skoordynowania odbywających się na terenie Polski prac porządkujących, a także zsieciowania wszystkich organizacji, prowadzących tego typu działania i animowania nowych przedsięwzięć.

Zadaniem sieci Opiekunów jest również rokroczne podsumowywanie prac i tworzenie wspólnych propozycji oraz pomysłów na prowadzenie akcji w następnych latach.

Jednym z najważniejszych narzędzi Koalicji jest strona internetowa, na której znajduje się m.in.: mapa prezentująca wszystkie cmentarze żydowskie w Polsce wraz z informacjami o ich Opiekunach.

Strona internetowa jest platformą służącą do promocji, sieciowania i wspólnej wymiany doświadczeń pomiędzy wszystkimi Opiekunami, którzy zajmują się ratowaniem cmentarzy żydowskich w kraju. Na wirtualnej mapie każdy może sprawdzić kto zajmuje się cmentarzem w jego najbliższej okolicy lub gdzie mógłby dołączyć do akcji wolontariackich. Strona internetowa Koalicji jest dostępna pod adresem www.cmentarzezydowskie.org

Dzięki uzyskaniu dofinansowania ze środków Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014-2020 oraz z Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Fundacja Dziedzictwa Kulturowego rozpoczęła tworzenie Koalicji. Dzięki uzyskanym środkom utworzono także stronę internetową projektu oraz przeprowadzono cztery prace wolontariackie na cmentarzach żydowskich w Radości, Bolimowie, Sarnakach i w Mordach.

Dzięki dofinansowaniu uzyskanemu ze środków Narodowego Instytutu Dziedzictwa, w ramach programu „Wspólnie dla Dziedzictwa" prace wolontariackie odbyły się z kolei na cmentarzach żydowskich w Sośnicowicach, Karczewie-Anielinie, Radomsku i w Pszczynie.

Z kolei dzięki dofinansowaniu uzyskanemu z urzędu Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków prace wolontariackie odbyły się na cmentarzu w Nowym Mieście nad Soną.

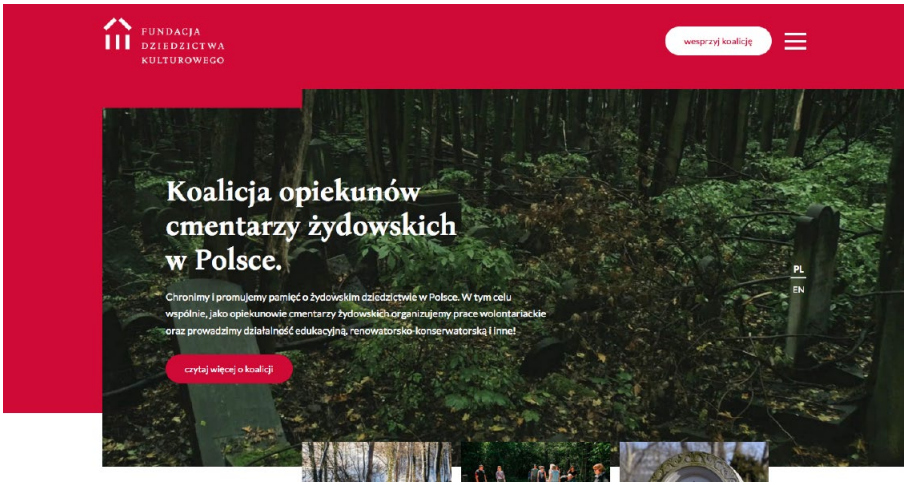

PRACE BADAWCZE I POPULARYZUJĄCE

Inwentaryzacja nagrobków na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie

Od 2013 roku Fundacja Dziedzictwa Kulturowego i Towarzystwo Tradycji Akademickiej wspólnie prowadzą kompleksową inwentaryzację nagrobków różnych wyznań na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

Zadanie ma charakter międzynarodowy – biorą w nim udział polsko-ukraińskie zespoły. Ze strony polskiej prace koordynują: Anna Lewkowska, Jacek Lewkowski i Wojciech Walczak, a ze strony ukraińskiej dr Tatiana Kłymeniuk.

W 2018 roku międzynarodowy zespół badawczy poświęcił uwagę grobom znajdującym się w kwaterach 67, 68, 69, 70 i 78. Dla wszystkich opisanych nagrobków stworzono indywidualne karty w dostępnej online bazie KMEM.

W roku 2019 zostały stworzone karty inwentaryzacyjne nagrobków na terenie kwater nr 71, 72 i 77, na podstawie międzynarodowych terenowych badań inwentaryzacyjnych. Powstały także pojedyncze rekordy obiektów w bazie KMEM.

Zadanie realizowane było ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych Towarzystwu Tradycji Akademickiej (partnerowi Fundacji).

Strona internetowa Cmentarza Łyczakowskiego

W ramach projektu Fundacja stworzyła stronę internetową, przedstawiającą historię cmentarza, osób na nim pochowanych, a także efekty prac konserwatorskich.

Ponadto zaprezentowane zostały wyniki wieloletniej inwentaryzacji cmentarza z możliwością wyszukiwania zachowanych pomników nagrobnych, a także ich zdjęć przed i po pracach konserwatorskich.

Strona jest w dwóch wersjach językowych – polskiej i ukraińskiej i jest dostępna pod adresem: www.cmentarzlyczakowski.pl

Działania promujące stronę zaowocowały powstaniem kilkunastu artykułów w prasie ukraińskiej prezentujących nie tylko samą stronę, ale także prowadzone z polskich środków publicznych prace konserwatorskie.

Stworzenie strony współfinansowane było przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, w ramach konkursu „Dyplomacja publiczna 2020 – nowy wymiar".

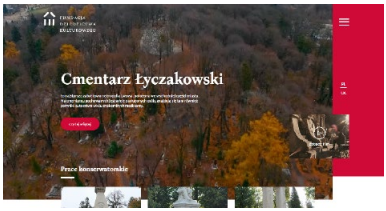

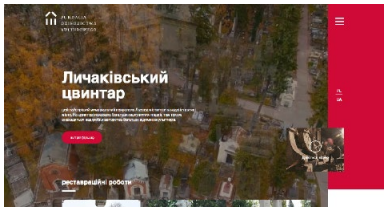

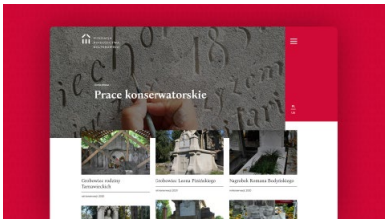

Polskie groby w Inflantach Polskich

W 2019 roku udało się rozpocząć także digitalizację kart inwentaryzacyjnych nagrobków sprzed 1945 roku, na Inflantach Polskich, z aplikacją webową. Zadanie zakładało wprowadzenie do bazy 50 rekordów na podstawie istniejących kart w wersji papierowej oraz zdjęć – wyniku projektu inwentaryzacji polskich nagrobków na Łotwie (na terenie dawnych Inflant Polskich) – należących do Towarzystwa Tradycji Akademickiej. Jednocześnie projekt zakładał nadanie obiektom (cmentarzom) kart informacji o położeniu przestrzennym. W wyniku pilotażu projektu zinwentaryzowanych zostało 50 kart nagrobków, pochodzących z 4 cmentarzy: Cegeļņas kapi, Pasienes kapi, Zobolocku kapi, Grivkas kapi.

Dzięki realizacji projektu zostało stworzone narzędzie do publikacji zgromadzonych w poprzednich latach kart inwentaryzacyjnych nagrobków polskich z terenu Łatgalii. Baza będzie sukcesywnie uzupełniana. Dostępna jest na stronie: www.cmentarzenalotwie.pl

Projekt dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przekazanych partnerowi Fundacji – Towarzystwu Tradycji Akademickiej, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, przyznanych w ramach programu „Kultura Cyfrowa".

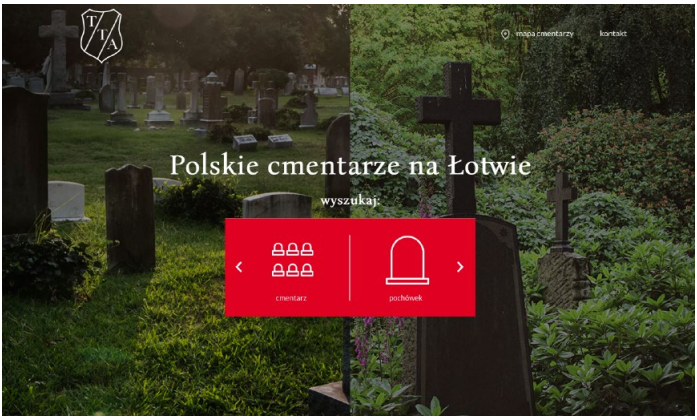

Wizyta studyjna dziennikarzy izraelskich

W 2019 r. na zaproszenie Fundacji oraz Press Club Polska miała miejsce wizyta dziennikarzy izraelskich w Warszawie. Jej celem było zapoznanie się ze sposobami dokumentacji żydowskiego dziedzictwa w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem projektu ochrony i opieki nad cmentarzem żydowskim w Warszawie, przy ul. Okopowej. W ramach wizyty dziennikarze odwiedzili cmentarze żydowskie przy ul. Okopowej w Warszawie oraz w Radości, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN i Muzeum Powstania Warszawskiego.

Odbyły się warsztaty dotyczące dokumentowania żydowskiego dziedzictwa sepulkralnego w Warszawie oraz debata z uczestnictwem polskich dziennikarzy na temat współpracy w zakresie dokumentacji i ochrony wspólnego dziedzictwa na terenie Polski – w tym rozważenie sposobów i możliwości zaangażowania ze strony izraelskiej oraz na temat sposobów poruszania trudnych tematów z zakresu relacji międzynarodowych w mediach. Dziennikarze spotkali się także z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, prof. Piotrem Glińskim. Wizyta zaowocowała publikacją kilkunastu artykułów w językach angielskim i hebrajskim.

Zadanie publiczne współfinansowane było przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, w konkursie „Dyplomacja publiczna 2019".

Tablica powstania listopadowego

Wieczorem 29 listopada 1830 r. wybuchło powstanie listopadowe. Sygnałem do jego rozpoczęcia było podpalenie Browaru Weissa na warszawskim Solcu. W 190. rocznicę tych wydarzeń w miejscu gdzie stał browar, z inicjatywy Fundacji Dziedzictwa Kulturowego została odsłonięta tablica pamiątkowa.

O samym browarze wiadomo niewiele, w zasadzie tyle, że znajdował się na terenie dawnej jurydyki Solec w Warszawie, według oznaczeń z 1830 r. na działce przy ul. Czerniakowskiej pod numerem hipotecznym 3001. Obecnie przez tę działkę przebiega północno-zachodnia estakada Trasy Łazienkowskiej przy węźle z Wisłostradą. Ulica Czerniakowska na tym odcinku obecnie nie istnieje. Nie zachował się też ślad układu ulic i działek z 1830 r.

Browar został podpalony o godz. 17.30 (wg. obecnego czasu o 17.06) przez konspiratorów pod dowództwem podchorążego Wiktora Tylskiego z 6 Pułku Piechoty Liniowej, który należał do sprzysiężenia Piotra Wysockiego. Podpalenie browaru miało być sygnałem do wybuchu powstania listopadowego w południowej części miasta.

Wiktor Tylski brał czynny udział w dalszych walkach powstańczych. Po bitwie pod Ostrołęką był awansowany na porucznika i odznaczony Złotym Krzyżem Virtuti Militari. Po upadku powstania udał się na emigrację do Francji. Ostatnia wzmianka o nim pochodzi z 1838 r., kiedy to przebywał w Gaillac.

Podpalenie browaru opisywane jest w pamiętnikach powstańców m.in. Seweryna Goszczyńskiego i Maurycego Mochnackiego. Został on także uwieczniony na dwóch obrazach Wojciecha Kossaka *Noc listopadowa* i *Starcie belwederczyków z kirasjerami rosyjskimi na moście w Łazienkach*. W wizji artystycznej Kossaka miejsce potyczki rozświetla łuna pożaru browaru. Fakt podpalenia browaru trzykrotnie wspomniany jest w dramacie Stanisława Wyspiańskiego *Noc Listopadowa*.

Tablica została wykonana społecznie według projektu prof. Macieja Zdanowicza przez Michała Ziołowicza właściciela firmy EKAM.

Tablica upamiętniająca wybuch Powstania Listopadowego odsłonięta z inicjatywy Fundacji Dziedzictwa Kulturowego.

INNE DZIAŁANIA

Gala Fundacji

26 kwietnia 2018 r. na Zamku Królewskim w Warszawie odbyła się IV Gala Fundacji Dziedzictwa Kulturowego. Podczas uroczystości podsumowującej działania Fundacji w 2017 r. zaprezentowany został film o cmentarzu żydowskim przy ul. Okopowej w Warszawie w reżyserii Artura Jaworskiego.

Wręczone zostały także przyznane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego medale Zasłużony Kulturze Polskiej „Gloria Artis". Konserwator Jan Wiłkojć otrzymał srebrny, a Anna Sztymelska-Karczewska brązowy medal.

Po raz czwarty wręczone zostało także stypendium Fundacji Dziedzictwa Kulturowego dla dyplomanta kierunku konserwacji dzieł sztuki, na realizację pracy dyplomowej. Tegoroczną stypendystką została Alicja Sawoniuk.

9 maja 2019 roku na Zamku Królewskim w Warszawie odbyła się V Gala Fundacji Dziedzictwa Kulturowego. Oprócz podsumowań działań Fundacji, podczas Gali na Zamku Królewskim zaprezentowane zostały również dwa filmy w reżyserii Artura Jaworskiego: o Żydach walczących w Legionach Polskich Józefa Piłsudskiego, a także o Kolegiacie Świętego Wawrzyńca w Żółkwi, w której Fundacja prowadzi prace renowacyjne.

W trakcie Gali zostały także wręczone odznaczenia „Zasłużony dla Kultury Polskiej". Przyznano je współpracującym z Fundacją od wielu lat przedsiębiorcom z Bełchatowa: Panu Zdzisławowi Pawłowskiemu, Panu Krzysztofowi Lesiakowi, Pani Jadwidze Tumidajewicz, Panu Franciszkowi Więcławskiemu, Panu Romanowi Szczęsnemu oraz Panu Łukaszowi Wędzie, Prezesowi Stowarzyszenia Rozwoju Miejscowości Studzianka.

Po raz piąty wręczone zostało także stypendium Fundacji Dziedzictwa Kulturowego dla dyplomanta kierunku konserwacji dzieł sztuki, na realizację pracy dyplomowej. Stypendystką została Pani Zuzanna Jarmulska. Niespodziewanym wydarzeniem było odznaczenie Prezesa Fundacji Dr. Michała Laszczkowskiego medalem „Pro Bono Poloniae", przyznanym i wręczonym przez Jana Józefa, Kasprzyka Szefa Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych.

W 2020 roku z powodu ograniczeń wprowadzonych w związku z pandemią koronawirusa Gala Fundacji została odwołana.

Projekcja filmu podczas V Gali Fundacji.

Gala Fundacji w 2019 roku na Zamku Królewskim.

Stypendium Fundacji

Podczas IV Gali Fundacji Dziedzictwa Kulturowego stypendium na realizację pracy dyplomowej z zakresu konserwacji i restauracji dzieł sztuki przyznano studentce Wydziału Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, p. Alicji Sawoniuk.

Przedmiotem jej pracy była rekonstrukcja fragmentu malowidła autorstwa Franciszka Ecksteina z południowego spływu sklepiennego prezbiterium pojezuickiego kościoła pw. św. Piotra i Pawła we Lwowie. Praca została wykonana pod kierunkiem dr. Pawła Bolińskiego.

Z kolei podczas V Gali Fundacji Dziedzictwa Kulturowego stypendium na realizację pracy dyplomowej z zakresu konserwacji i restauracji dzieł sztuki przyznano studentce Wydziału Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, p. Zuzannie Jarmulskiej.

Przedmiotem jej pracy dyplomowej był alabastrowy krucyfiks, pochodzący z ołtarza epitafijnego Jana Zawadzkiego z 1645 w Kościele Świętego Wawrzyńca w Ryńsku. Praca została wykonana pod kierunkiem dr hab. Piotra Niemcewicza, prof. UMK.

Widok na całość dekoracji ściennej prezbiterium.

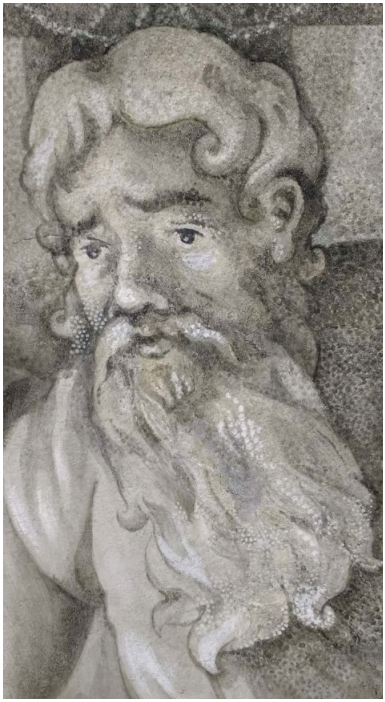

Detal z portretem św. Pawła. Stan przed i po konserwacji estetycznej.

Alabastrowy krucyfiks, pochodzący z ołtarza epitafijnego Jana Zawadzkiego z 1645 w Kościele Świętego Wawrzyńca w Ryńsku. Stan po konserwacji.

Rozwój organizacyjny Fundacji

W roku 2020 w ramach Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 Fundacji przyznane zostały środki, mające na celu wsparcie działań statutowych organizacji sektora pozarządowego i wspieranie rozwoju instytucjonalnego organizacji.

W ramach programu sfinansowane zostały: badanie struktury organizacyjnej Fundacji, zatrudnienie nowych osób, zakup sprzętu i ewaluacja działań Fundacji. Dzięki środkom z programu PROO oraz z programu „Infrastruktura Kultury" Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego został również sfinansowany zakup auta.

Finansowanie

Niniejsze sprawozdanie sfinansowano ze środków otrzymanych z NIWCRSO w ramach Programu PROO w ramach realizacji zadania określonego umową nr 53/PROO/1a/2020.

Wsparcie i współpraca

Teksty / Michał Laszczkowski, Aleksandra Waszak, Agnieszka Kamińska

Wybór fotografii / Michał Laszczkowski, Aleksandra Waszak, Agnieszka Kamińska

Autorzy fotografii /

Prace konserwatorskie:

Damian Pisarski (Cmentarz żydowski w Warszawie)
Magdalena Olszowska (Cmentarz żydowski w Warszawie)
Sławomir Kamiński / Agencja Gazeta. (Mauzoleum Żydów Bojowników o Niepodległość Polski)
Paweł Jędrzejczyk (Cmentarz prawosławny w Warszawie)
Jan Rosiak (cmentarz tatarski w Studziance)
Natalia Tomsia (Cmentarz tatarski w Bohonikach)
Piotr Owczarek (Cmentarz tatarski w Zastawku)
Aleksandra Waszak, Bartosz Markowski, Anna Sztymelska-Karczewska, Radosław Tusznio (Cmentarz Łyczakowski)
Władysław Weker, Anna Sztymelska-Karczewska
(Kwatera powstańców listopadowych, tzw. Żelaznej Kompanii we Lwowie)
Piotr Maślanka (Cmentarz Bazyliański w Krzemieńcu, Cmentarz w Złoczowie)
Piotr Maślanka (Cmentarz w Liczkowcach na Ukrainie)
Ewa Święcka, Anna Kudzia (Kościół Św. Mikołaja Biskupa w Kamieńcu Podolskim)
Michał Laszczkowski, Anna Kudzia, Andrzej Kazberuk (Kolegiata Świętej Trójcy w Ołyce)
Andrzej Kazberuk, Julija Pużak (Kolegiata Świętego Wawrzyńca w Żółkwi,
Epitafium Adama Kisiela w Niskieniczach)
Kazimierz Patejuk (Kościół Najświętszego Serca Jezusa w Kutach)
Anna Kudzia, Andrzej Kazberuk (Katedra Łacińska we Lwowie)
Michał Ziołowicz (Katedra Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Łucku)
Anna Kudzia, Jan Rosiak (Kapliczka Sykstów przy kościele św. Marii Magdaleny)
Natalia Tomsia (Kościół Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Stryju)
Bartosz Markowski (Rzeźba Świętego Floriana we Lwowie)
Bartosz Markowski (Płaskorzeźba Tadeusza Kościuszki)
Anna Kudzia (Płaskorzeźby z muru d. Szpitala Świętego Łazarza we Lwowie)
Jakub Kurkiewicz (Nagrobki bohaterów polskich we Francji)
Jakub Kurkiewicz (Cmentarz Montmartre w Paryżu)

Prace wolontariackie i porządkowe:
Daniel Potkański (Cmentarz żydowski w Warszawie)
Wojciech Surała (Cmentarz żydowski w Radości)
Jan Rosiak (Cmentarz tatarski w Zastawku)
Marcin Nalepa, Daniel Potkański (Cmentarz Bazyliański w Krzemieńcu)
Tomasz Dziurawiec (Kościół p.w. Wniebowzięcia N.M.P. w Przydrujsku)

Prace badawcze i popularyzujące:

Maksymilian Rigamonti (Wizyta studyjna dziennikarzy izraelskich)
Urząd Miasta Warszawy (Tablica Powstania Listopadowego)

Inne działania:

Filip Otmianowski, Ignacy Matuszewski, (Gala Fundacji)
Alicja Sawoniuk (Stypendium Fundacji, przyznane podczas IV Gali)
Adam Fisz (Stypendium Fundacji, przyznane podczas V Gali)

Projekt i skład / Martyna Wyrzykowska
Druk / Sense - www.drukujzsensem.pl

Publikację złożono krojami pisma Augustin.

Wydrukowano na papierze Munken Pure Rough 100 g/m2.

Wydawca / Fundacja Dziedzictwa Kulturowego
Warszawa 2020

Isbn 978-83-941735-4-8

Grantodawcy

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

KPRM

SENAT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Rzeczpospolita Polska Ministerstwo Spraw Zagranicznych

zatrzymajmy w Warszawie pozarządowej

NIW

NARODOWY INSTYTUT DZIEDZICTWA KULTURY POLSKIEJ ZA GRANICĄ POLONIKA

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW

Narodowy Instytut Dziedzictwa

FIO FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Mecenasi i darczyńcy

Fundacja dobro procentuje

Partnerzy

PRESS CLUB POLSKA WARSZAWA

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

Stowarzyszenie Rozwoju Miejscowości Stawiszyn

Towarzystwo Tradycji Akademickiej

Współpraca

GMINA WYZNANIOWA ŻYDOWSKA W WARSZAWIE קהילה יהודית בוורשה

LASERSTUDIO laser-studio.com.pl

LASERSTUDIO

RASZ

PAX